

Kázeň ve školním prostředí

Šárka Zounková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka Zounková
Osobní číslo: H128079
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Kázeň ve školním prostředí

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena: - na specifikaci pojmu školní kázně; - na sociální klima třídy; - na diagnostiku školní kázně/nekázně; - na kázeň jako cíl výchovy. Součástí práce bude kvantitativní výzkum, kdy budu pomocí dotazníkového šetření zjišťovat postoje učitelů ke kázni a také problematické situace ve školním prostředí související se školní kázní.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S. Kázeňské problémy ve škole. Praha: Triton, 2011, 265 s. ISBN 80-7387-436-0.

BENDL, S. Školní kázeň: metody a strategie. Praha: ISV nakladatelství, 2001, 269 s. ISBN 80-85866-80-3.

ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, 2010, 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4.

KRYKORKOVÁ, J. Učitel v současné škole. Praha: Filozofická fakulta UK 2011, 316 s. ISBN 978-807-30830-14.

KYRIACOU, CH. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, 151 s. ISBN 80-7178-945-3.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Slavomír Laca, PhD.**
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce: **15. prosince 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20.2.2015

Šárka Žouňková

Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou kázně ve školním prostředí. Dodržování školní kázně je jedním z aktuálních problémů ve školním prostředí. Teoretická část se zaměřuje na popis a objasnění problematických situací ve školním prostředí, na sociální klima třídy, příčiny a projevy školní nekázně a v neposlední řadě také na prevenci školní kázně. Praktická část obsahuje odpovědi na otázky, kde vznikají zárodky školní nekázně a které faktory jsou při vzniku dominantní. Výzkumné šetření se zaměřuje na kvantitativně orientovaný výzkum a pro sběr dat byl použit dotazník. V návaznosti na vědomosti získané z odborných knih, z praxe na základní škole a dalších získaných poznatků bylo navrženo doporučení pro pedagogy, které obsahuje rizikové situace, na které by se měl pedagog při výuce a prevenci zaměřit.

Klíčová slova: kázeň, školní kázeň, nekázeň, třídní klima, školní prostředí, školní třída, výchova, prostředí, prevence

ABSTRACT

The bachelor thesis inquires into issues of discipline in school environment. Observance of school discipline is one of the topical problems at schools. The theoretical part is focused on characterization and clarification of problematic situations in school environment, on societal climate of the class, the cause and show of school indiscipline and last but not least on prevention of school discipline. The practical part includes the answers to questions, where the germs of school indiscipline arise and which factors are dominant in the beginning. Research survey is focused on quantitatively oriented research and for the data collecting, a questionnaire was used. In connection with the knowledge gained from specialized books, from the practical training at primary school and other achieved knowledge, recommendation for educators was proposed. It includes risky situations that teachers should concentrate on.

Keywords: discipline, school discipline, indiscipline, class climate, school environment, school class, education, environment, prevention

Děkuji především panu doc. PaedDr. Slavomíru Lacovi, PhD., vedoucímu své bakalářské práce, za užitečnou metodickou pomoc, vynikající spolupráci, vstřícnost čas a ochotu, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

V neposlední řadě chci také poděkovat svému manželovi a celé své rodině za nesmírně obětavou pomoc a podporu, kterou mi poskytli v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍ KÁZNĚ	11
1.1 SOCIÁLNÍ ASPEKTY OVLIVŇUJÍCÍ KÁZEŇ	13
1.2 ŠKOLNÍ KÁZEŇ OČIMA SOCIÁLNÍCH PEDAGOGŮ.....	17
1.3 KÁZEŇ JAKO CÍL VÝCHOVY	19
2 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY JAKO FAKTOR ŠKOLNÍ KÁZNĚ	22
2.1 ROLE UČITELE V SOCIÁLNÍM KLIMATU TŘÍDY.....	24
2.2 VLIV DĚTÍ S KÁZEŇSKÝMI PROBLÉMY	27
2.3 PROJEVY ŠKOLNÍ NEKÁZNĚ	29
3 DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ KÁZNĚ / NEKÁZNĚ	33
3.1 TECHNIKY DIAGNOSTIKY.....	35
3.2 PŘÍČINY ŠKOLNÍ NEKÁZNĚ.....	37
3.3 ŠKOLNÍ PREVENCE A KÁZEŇ	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	44
4.1 CÍL VÝZKUMU	44
4.2 HYPOTÉZY.....	45
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	45
4.4 METODY VÝZKUMU.....	49
4.5 ORGANIZACE A ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	49
4.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	49
4.7 DISKUZE.....	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	69
SEZNAM TABULEK.....	72
SEZNAM GRAFŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Na nutnost školní kázně upozorňoval již Komenský, který se ve svých pedagogických zásadách zmiňuje o nutnosti kázně a současně říká „škola bez kázně – mlýn bez vody“. S tímto tvrzením nelze jinak než souhlasit.

V dnešní uspěchané době je nutné zamyšlení nad myšlenkami tohoto našeho velikána a nad celým jeho odkazem. Naše školství prodělalo mnoho změn a jistě se mnoho dalších ještě chystá. Je otázkou, zda byly všechny tyto změny ku prospěchu mladé populace a zda zákonodárci vždy myslí na její všestranný rozvoj. Komenského pedagogické zásady byly směřovány k naplnění cíle školní výuky, což je vědomostmi a dovednostmi obdařený žák, který je připraven do dalšího života. Myslel na motivaci žáků ve vyučování a měl za to, že pokud má žák kladný vztah ke škole a učitel, je dosažení dobrých školních výsledků jednodušší, než pokud tomu tak není. Vybudování kladného vztahu žáka ke školskému prostředí není věc jednoduchá a tato odpovědnost je nejvíce vložena na bedra učitele. Pedagog by se měl zaměřit nejen na celou třídu, ale měl by znát jednotlivé charakteristiky žáků, což mu pomáhá v bližším pochopení problémů, které ve třídě vznikají.

Ve školním prostředí se setkávají jedinci z různých sociokulturních prostředí, kteří si s sebou nesou jisté stereotypy a pohledy na svět. Rodinná výchova jako primární výchovný činitel značně ovlivňuje jedince v raném věku a předkládá mu základní vzory chování a utvrzuje ho v tom, co je správné a co správné není. Učení nápodobou je v tomto období převládající, a tak se rodič stává vzorem chování pro své potomky. Pedagog se později stává další hybnou silou a má na jedince také přímý vliv. Pokud je tento schopen přijmout vliv autority a pedagog má vhodný vyučovací styl, protkaný skutečným zájmem o dění ve třídě, je mnohem jednodušší dosáhnout úspěchu. Z rodin, ve kterých nejsou děti vychovávány a směřovány k plnění povinností, k respektování autorit a pravidel, se rekrutují ti žáci, kteří výraznou měrou narušují třídní klima a přenášejí tuto „nákazu“ na ostatní. Stává se, že se ve třídě setká několik žáků s těmito kázeňskými problémy a tyto strhnou k tomuto chování značnou část třídy. Zde by měl preventivně zakročit pedagog a dříve, než k tomu dojde, tuto situaci identifikovat a učinit potřebné kroky proti šíření této „nákazy“. Tohoto kroku je pedagog schopen díky svým zkušenostem a podpoře výchovného poradce, či školního psychologa.

Školní kázeň jako téma mojí bakalářské práce jsem zvolila i díky tomu, že máme děti školou povinné a toto téma mě osobně zajímá. Je to také důležitá oblast pro celou společnost, protože výchova a rozvoj mladé populace je jedním z dlouhodobých cílů, o které se snažíme.

Cílem mojí bakalářské práce je upozornění na problémy související s kázní ve školním prostředí a objasnění vzniku zárodků školní nekázně.

Hlavní přínos mojí práce bude spočívat v analýze školní nekázně očima pedagogů, kteří mně pomohli při jejím odhalení v rámci vyplněných dotazníků. V návaznosti na vědomosti získané z odborných knih, z praxe na základní škole a dalších získaných poznatků se pokusím o navržení doporučení pro pedagogy, které bude obsahovat rizikové situace, na které by se měl pedagog při výuce a prevenci zaměřit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍ KÁZNĚ

Kázeň jako taková je pojem, se kterým se setkáváme v každodenním životě. Nemusí to znamenat jenom kázeň ve škole, ale i kázeň na pracovišti. Každý z nás si pod tímto pojmem představí něco jiného. V rámci školy to pro žáky znamená dodržování pravidel a zásad školního řádu a s tím souvisejících povinností jako je příprava na výuku, nevyrušování v hodinách, zapomínání domácích úkolů. Z hlediska pedagogů je kázeň vnímána jako prostředek umožňující zachování vhodného prostředí pro výuku.

Problematikou kázně se zabývá mnoho autorů s různými názory, a tak existuje řada definic o kázní. Bendl obecně definuje kázeň jako „*vědomé dodržování zadaných norem.*“ Dále uvádí, že školní kázeň je respektování školního řádu a pokynů, které stanovují učitelé nebo ostatní zaměstnanci školy k tomu oprávněni. Zajímavostí je, že některé země nezahrnují pod slovo kázeň chování, ale především přestupky jakou jsou konzumace alkoholu, drog a kouření.¹

Obst in. Čapek zaujímá postoj ke školní kázní takto: „*Kázeň ve škole spočívá v tom, jak žáci dovedou zachovávat společenská a školní pravidla, spolupracují s učitelem na plnění stanovených cílů výuky a podílejí se na vytváření příznivého sociálního prostředí.*“²

Kyriacou uvádí, že „*kázeň představuje řád (pořádek), který je nezbytný, aby se žáci mohli efektivně učit.*“ Pro zabezpečení účinného učení a probíhajících činností je nezbytné zajistit pořádek ve třídě. Pokud se bavíme o školní kázní, je potřebné dojít k uvědomění, že efektivní styl výuky je důležitější než cílený přístup učitele vůči žákům, kteří kázeň narušují. Vhodná příprava na výuku, která žáky zaměstná a zaujme, je natolik podnětná, že i ti, kteří pravidelně v hodinách vyrušují, mají snahu a reálnou příležitost se podílet na dění ve vyučování. Pochvala za dosažený úspěch je tou nejlepší formou odměny a motivací pro další rozvoj. Nastolený pořádek pak bude odměnou nejen pro učitele, ale i pro žáka, který bude vnímat vyučování ne jako nudu, ale jako příležitost.³

---

¹ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 35

² ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 15

³ KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, s. 95

Bendl poukazuje na následující hlavní funkce v rámci kázně:

- ❖ **funkce orientační** - tato norma umožňuje jedincům, aby se lépe orientovali ve společnosti. Jedinec si uvědomuje své chování vůči druhým lidem a ví, co může od druhých lidí očekávat.
- ❖ **funkce ochranná, bezpečí a jistoty** - základem dobře fungující společnosti je existence kvalitních norem a zákonů, jež dávají lidem pocit jistoty a bezpečí. Dodržování nastavených norem zajišťuje jedinci ochranu před bezprávím.
- ❖ **funkce existenční** - tato funkce je podmíněna kázní a díky ní a vyšší rozumové kapacitě člověka přežilo lidstvo jako živočišný druh. To znamená, že člověk musí být ukázněný, této kázní se učit, být disciplinovaný. Pokud bychom nedodržovali pravidla kázně, tak je možné, že by lidstvo nepřežilo.
- ❖ **funkce sociotvorná** - patří mezi další funkce, která je důležitá pro zajištění chodu společnosti. Čím více jedinců je ve skupině, tím více získává kázeň na důležitosti. Ukázněnost účastníků můžeme sledovat při různých akcích, kam řadíme akce pracovní i mimopracovní. Tuto funkci můžeme v přeneseném slova smyslu vyjádřit i matematicky: čím více účastníků, tím více se vyžaduje poslušnosti.
- ❖ **funkce výkonová** - chce-li být jedinec, potažmo celá společnost výkonná a efektivní, velkou měrou se na tom podílí kázeň. Tento jev můžeme sledovat u pracovního výkonu, ale i ve školách, kde je kázeň základem efektivního učení.⁴

Konvička in Bendl poukazuje na nutnost kázně ve školním prostředí. Autor uvádí, že žáci ve třídě musí být ukázněni, aby se předešlo úrazům a nedocházelo k poškozování majetku ve školním prostředí a zároveň se žákům neztrácely jejich věci. Ve škole musí být čistota a hygiena. Ale v současnosti se klade důraz na dvě funkce kázně, jedna z nich chrání žáky a učitele před nebezpečím uvnitř školy a druhá tvoří prostředí, které podporuje učení.⁵

V pedagogickém slovníku autorů Průchy, Walterové a Mareše je definovaná kázeň jako *„vědomé, přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností spojené s respektováním autority. V pedagogickém kontextu je kázeň chápána různými způsoby, např. jako jeden z cílů výchovy (autoritativní a direktivní pedagogické směry), jako prostředek k realizaci vzdělávání (tradiční škola), jako riskantní až nepřijatelný prostředek ničící spontaneitu, tvořivost, individualitu žáka (směry vycházející z hnutí nové výchovy,*

---

⁴ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, s. 93-94

⁵ BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 26

antiautoritativní směry)“. Případy nežádoucího a neukázněného chování ve škole jsou zkoumány pomocí různých psychologických metod. Velmi důležité jsou také různé strategie pro řízení třídy, které se jindy nazývají také management třídy.⁶

Z hlediska obsahu kázně ji můžeme rozdělit do několika typů. Bendl ji dělí na kázeň kritickou, která se vyznačuje ukázněností jedince. Vychází z jeho kritického myšlení a považuje za nezbytnost řídit se zadanými normami chování. Dále uvádí vnitřní kázeň, kdy kázeň vnější přechází na kázeň vnitřní a zde mluvíme o procesu „zvnitřňování.“ Dalším typem kázně je vynucená kázeň, která se vyznačuje poslušností jedince, který se podřizuje kontrole a síle mocnějšího. Posledním typem je sebekázeň, kde autor klade důraz na cíl výchovy, protože ten jedinec, který se vyznačuje sebekázní, je považován za autonomního.⁷

Rozdílný způsob přináší Uher in. Bendl, který používá pro školní kázeň název „kázeň pedagogická.“ Nedospělí jedinci v rámci výchovného procesu jsou teprve ve vývinu, a tak se u nich projevuje nevyrovnanost, náladovost a zvýšená citlivost. Autor se zamýšlí nad tím, že učitel ve škole nemůže ukázněnost u žáků dopředu předvídat, ale měl by je vést k tomu, aby byli ukázněni. Učitel má výhodu a současně také i velkou zodpovědnost v tom, že tyto návyky dětí se přizpůsobují cílům výchovy.⁸

1.1 Sociální aspekty ovlivňující kázeň

Na začátku kapitoly jsme definovali, co znamená pojem školní kázeň a jakým způsobem je interpretována od různých autorů. Mně osobně přijde „trefná“ definice od Bendla, která se opírá o „vědomí“ jedince.

Bendl ve své knize uvádí, že pokud hovoříme o kázni ať už z hlediska obecného nebo v souvislosti se školou nelze uvažovat o člověku, který nemá vztah ke společnosti. Kázeň se tedy rovná poměrům, kde v popředí je společnost a jakmile se kázeň zhorší

---

⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 122-123

⁷ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, s. 73-74

⁸ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, s. 120

ve společnosti, má to za následek zhoršení ve škole. V souvislosti s kázní je tedy nutné zdůraznit vnímání jedince jako součást společnosti.⁹

V těchto souvislostech vyplývá otázka, jakým způsobem se jedinec stane součástí společnosti? Je to prostřednictvím procesu zvaného socializace.

V pedagogickém slovníku můžeme nalézt vymezení pojmu socializace, a to jako „celoživotního procesu, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.“¹⁰

Buriánek k tomuto tématu dodává, že je to multidisciplinární pojem, kterým se běžně označuje proces začlenění jedince do společnosti. V tomto procesu se nejedná pouze o osvojení specificky lidských forem chování, ale také o to, aby se jedinec naučil sociálním rolím. Souhlasí s tím, že se jedná o celoživotní proces, ale důraz klade na období dětství a mládí, kde se v rámci primární socializace dostává jedinci základů.¹¹

Jedinec, který prošel procesem socializace, dokáže identifikovat a namířit své chování směrem očekávaným od společnosti.

Vyvstává otázka, kde tato socializace probíhá. Tímto tématem se zabývá několik autorů, kde Laca rozděluje socializaci na:

- ❖ **primární** – jako hlavní faktor uvádí rodinu, prostředí, kdy se dítě adaptuje na nové situace, přizpůsobuje se novým pravidlům a normám, které se od něj vyžadují. V této oblasti socializace je nutno zmínit i školu jako dalšího činitele, který navazuje na rodinu.
- ❖ **sekundární** – jedná se o změny v průběhu našeho života, příprava na povolání, zaměstnání.¹²

Nás v této chvíli zajímá primární socializace, která probíhá v rodině. Blahoslav Kraus vidí rodinu jako základní kámen každé společnosti, a to hlavně pro „funkci prvotní socializace dětí a emocionálně psychologické stabilizace osobnosti dospělých“. S tímto vědomím rozděluje rodinu na:

⁹ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, s. 60

¹⁰ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 267

¹¹ BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. Vyd. 2. Praha: Fortuna, 2001, s. 38

¹² LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 65

- ❖ rodinu nukleární, která je složena pouze z rodičů a jejich dětí
- ❖ rodinu rozšířenou, tato je rozvětvena o prarodiče, strýce, tety a nejbližší příbuzné
- ❖ rodinu orientační, ve které jedinec vyrůstá
- ❖ rodinu prokreační, kterou si dospělý jedinec tvoří sám.¹³

Na výsledky výchovy v rodině a výsledky primární socializace navazuje škola. Rodina, škola a výchovná zařízení patří k základním socializačním činitelům. Do této skupiny také zahrnujeme činitele mimovýchovné, tzn. vrstevnické skupiny, masmédiá a společenské instituce.

K tomuto tématu přispívá i Spousta, který vyzvedává výchovné dění v rodině a v institucích vzhledem k předkládání smysluplných aktivit v rámci volného času. Tito by se měli zaměřovat na rozvoj hodnotných zájmů jedince, které podporují pozitivní individuální vlastnosti a mezilidské vztahy. Měli by také respektovat právo na dobrovolnost při výběru těchto aktivit. Do těchto činností je potřebné zahrnout aspekty odpočinku, relaxace a regenerace a současně je provázat s výchovně/vzdělávací činností školy. Je však potřebné myslet na to, že výchovné působení by mělo především odpovídat rodinnému zaměření a potřebám vychovávaného jedince.¹⁴

I Vališová uvádí, že v rámci rodiny probíhá prvotní začlenění dítěte do společnosti, prvotní seznámení se světem a poznání principů lidského soužití. I ona se přiklání k tvrzení, že pro dítě je velmi důležitý pobyt mezi vrstevníky při hrách, dále pak k výchově a vzdělávání přispívají předškolní zařízení. V neposlední řadě je to i školní docházka, která přináší velké množství nejrůznějších podnětů. V současné době je hlavním cílem vzdělávání ve školách, aby se rozvíjela osobnost u každého jedince, a to v oblasti poznávání a sociální způsobilosti. Zároveň je žák během školní docházky vybavován i dalšími hodnotami, a to po stránce praktické, mravní a duchovní.¹⁵

Ve své knize Sociální pedagogika se Laca zabývá dějinami a historickým vývojem školství. Problémy spojené s výchovou a vzděláváním ve školách se dle dostupných informací řeší více jak dva a půl tisíce roků. Vývoj prochází různými etapami, má svoji historii a dějiny, a tak dochází ke vzniku nových podob. Ve své publikaci Laca mimo jiné

---

¹³ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 79-80

¹⁴ SPOUSTA, Vladimír., *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, Masarykova universita, Brno 1994, s.107

¹⁵ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, str. 337

vyzdvihuje i učitele národů Jana Amose Komenského, jehož díla jsou protknuta myšlenkami a radami na vedení výchovy a vzdělávání dětí jak ve školním, tak i v mimoškolním prostředí.¹⁶

Vztah učitele a žáka vychází už z historie a Fontana na tento poukazuje ve svém díle. Tento vztah nazývá sociální interakcí mezi učitelem a jednotlivými žáky nebo i skupinami. V rámci této interakce dochází ke komunikaci žáků mezi sebou, ovlivňují se navzájem svými názory a směřují k určitým cílům. Z tohoto důvodu je pro učitele velmi důležité sociální chování, a to jak ve třídě, potažmo ve škole a zároveň i tam, kde mohou žáci získat nové poznatky a naučit se něčemu novému. Z pohledu učitele je velmi důležité, aby co nejdříve rozuměl chování žáků, a následně potom má lepší podmínky pro výuku dětí.¹⁷

Krykorková doplňuje v této souvislosti Fontanu a rozšiřuje téma interakce učitele a žáka o pojem „respektování pravidel.“ Lidé se musí mezi sebou navzájem respektovat a uznávat, zároveň každý z nich musí mít možnost projevit svůj vlastní názor a zároveň jej může i měnit. Ve vztahu mezi lidmi, tím myslíme i učitele a žáky ve škole, klademe důraz na svobodu člověka, jeho autentičnost, upřímnost a spontánnost. Je však také důležité, aby každý jedinec byl odpovědný za své rozhodování a jednání. To je velice důležité v dnešní společnosti. *„Výchovný systém by však měl být stavěn i na respektování stanovených norem a pravidel společného soužití, na vzájemném respektu, toleranci, slušnosti a úctě, na přiměřeném sebevědomí a vnitřní sebekázní.“*¹⁸

Stejně aspekty je potřebné respektovat ve školní třídě, kde jsou žáci v roli spolužáků a všichni jsou si v tomto prostředí rovni. Jedinec musí akceptovat všechna pozitiva i negativa, která mu v roli postavení školáka přísluší. Jen na něm záleží, jaké postavení ve třídě získá - zda bude mít roli vůdce, nebo toho, který bude ostatními opomíjen. Když budeme přemýšlet o tom, co je to třída, dojdeme k závěru, že je to skupina vrstevníků, která je uzavřená, do které však nemůžeme dle vlastní vůle vstoupit a ani z ní odejít.¹⁹

---

¹⁶ LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 88

¹⁷ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014, s. 275

¹⁸ KRYKORKOVÁ, Hana a Růžena VÁŇOVÁ. *Učitel v současné škole*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, s. 123

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 345

1.2 Školní kázeň očima sociálních pedagogů

V současnosti se na školách prohlubují problémy týkající se kázně žáků, nárůstu agresivity, šikany a dalších nežádoucích projevů. Děti plně nevyužívají školních i mimoškolních aktivit v rámci volného času, a toto s sebou přináší řadu problémů. Výraznou měrou se na tomto jevu také podílí i nezáměr rodičů o to, co jejich děti dělají v rámci vyučování i mimo školu. Mnohdy je patrný i jejich nezáměr v oblasti spolupráce se školou. Je to dáno i tím, že škola v současnosti upřednostňuje role vzdělávací instituce a opomíjí se výchovná funkce školy.

V těchto souvislostech je důležité nahlédnout na sociálního pedagoga a jeho náplň v rámci školního prostředí. Současný školský systém tuto pozici nezahrnuje ve svých „tabulkách“ a proto je důležitá komunikace nejen na akademické půdě, ale hlavně v rámci ministerstva o důležitosti této profese a její možné pomoci na školách. Slavomír Laca zmiňuje problémy s jednoznačným vymezením úlohy sociálního pedagoga v českém prostředí. Někteří na sociálního pedagoga nahlížejí jako na vychovatele, nicméně toto označení není přesné a v rámci jeho náplně plně nevystihuje jeho záběr. V historickém kontextu i v současnosti se sociální pedagog zaměřuje na děti, mládež a také dospělé. Mezi jeho základní činnosti můžeme zařadit činnosti pomáhající v oblasti prevence, výchovy, převýchovy, vzdělání, intervence a v neposlední řadě poradenství.²⁰

Z výše uvedených informací je zřejmé, že náplň práce sociálního pedagoga je rozmanitá a jeho pole možné působnosti je bohaté. Bendl poukazuje na faktory, kterými je kázeň podmíněna a na okolnosti, jež jsou navzájem propojeny. Učitel je mezi „dvěma mlýnskými kameny“. Na jedné straně je v roli vychovatele a musí mít na zřeteli, jakými radami a poznatky se musí řídit, co vše z pohledu společenského, biologického i individuálního musí vzít v úvahu a k jakým závěrům má dospět. Opačně musí přemýšlet také o tom, co v rámci výkonu učitelské práce pro něj není důležité. Není možné, aby v praxi uskutečňoval všechna doporučení a definované poznatky.²¹

A zde se nachází volné pole pro činnost sociálního pedagoga, který je schopen nejen identifikovat problémovou situaci, ale tuto také řešit v závislosti na podmínkách. Učitel má vzhledem k jeho povinnostem omezenou možnost v oblasti prevence, která je ve školním

---

²⁰ LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 153-154

²¹ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, s. 33

prostředí důležitá. Vzhledem k důležitosti prevence jí budeme věnovat celou samostatnou kapitolu této práce.

Pro učitele, který je ve škole aktivní v oblasti poradenských služeb, je náročné vypořádat se s řadou úkolů v souvislosti se změnami ve vzdělávací soustavě a nových školských předpisech. Musí znát odpověď na dotazy ze strany žáků a jejich rodičů, s nimiž si často nevědí rady. Pedagogický pracovník nesmí být zcela zahlcen informacemi z okolí a má-li plnit to, co se od něj očekává, musí mít k tomu příslušné kompetence, o něž se může opírat. Důležité je, aby měl i potřebné a uspořádané informace.

Na výchovné poradce je kladena i řada požadavků. Mezi nejdůležitější patří individualizovaný přístup k dětem i k dospívajícím, jež vyžadují pomoc, kde v mnoha případech stačí pouze podpořit či poradit. Práce výchovného poradce je zaměřena nejen na oblast komunikace s žáky a jejich rodiči, ale obnáší i metodickou pomoc svým kolegům, kteří vyučují. V oblasti své působnosti by měl být svou profesionalitou výchovný poradce partnerem i řediteli školy. Zároveň spolupracuje s dalšími odborníky a zaměstnanci úřadů, kteří zde mají na starosti oblast péče o děti a mládež. Aby mohl výchovný poradce vše výše uvedené zastávat, je pro něj hodně důležitá diagnostická činnost, na jejímž základě může kvalifikovaně posoudit všechny jevy ovlivňující socializaci žáků.²²

V rámci vyučování je ve hře vyšší počet činitelů na žáka působících a z toho je zřejmé, že případný prospěch, či neprospěch jedince je závislý na mnoha okolnostech.

„Činitelé působící ve vyučování:

- ❖ *žáci*
- ❖ *učitelé*
- ❖ *pedagogické požadavky a podmínky*
- ❖ *prostředí*
- ❖ *vzájemné působení uvedených činitelů a jejich změny v průběhu času“.*²³

V 90. letech jsme dospěli k současné podobě poradenských služeb v našem školství. Vznikající koncepce se opírala o funkci výchovného poradce, metodika školní prevence a nově bylo přidáno školní poradenské pracoviště, které je provázáno na spolupráci

²² VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 319

²³ ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, S.172

s pedagogicko-psychologickými poradnami a sociálně pedagogickými centry. V praxi je poradenská služba zajišťována prostřednictvím výchovného poradce a školního metodika prevence a tyto může doplňovat školní poradenské pracoviště. Do tohoto týmu může být přibrán také třídní učitel, učitel výchov nebo speciální pedagog.²⁴

1.3 Kázeň jako cíl výchovy

V první řadě si musíme položit otázku, co je cíl výchovy. Pod slovem cíl si můžeme představit dosažení předpokládaných výsledků, kterých bychom měli ve výchově dosáhnout, a to nejen v rodině, ale i ve škole. Musíme brát v potaz i to, že s vývojem společnosti se mění i cíle výchovy. Zároveň si musíme být vědomi i toho, že cíl výchovy je dlouhodobou záležitostí a než k němu dojdeme, musíme ho neustále porovnávat se skutečností. Mezi základní cíle výchovy patří kázeň, která slouží nejen jako prostředek výchovy, ale je nedílnou součástí při výuce. Zahrnuje v sobě také výchovný cíl, který je determinován výchovným působením pedagoga. Dá se říci, že stav kázně a potažmo i nekázně ve školním životě je odrazem konkrétní situace ve společnosti. V případě, že dochází ke snížení kázně a výrazného postavení společnosti, tento jev se zákonitě projeví i ve škole.²⁵

Wolfgang Brezinka in. Bendl se zmiňuje „o sedmi základních výchovných cílech“, jež jsou v současné době důležité jak pro rodiče, tak pro učitele, tak i pro další vychovatele. Mezi tyto cíle řadí:

- ❖ „sebekázeň
- ❖ *důvěra v život a ve svět*
- ❖ *připravenost k sebezachování vlastním úsilím*
- ❖ *realistické chápání světa a sebe*
- ❖ *kultura srdce*
- ❖ *smysl pro pospolitost*
- ❖ *patriotismus*“.²⁶

²⁴ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 14-15

²⁵ BENDL, Stanislav. *Strašidlo nekázně aneb Hledání východiska ze školských labyrintů*. 1. vyd. Praha: TH, 1998, s. 193

²⁶ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2011, s. 26

Dále pak Brezinka in Bendl uvádí, že výchovný cíl (který nazývá „*vlastní disciplínou – sebekázní*“) označuje jedince jako tvora žádostivého, sebestředného a neutlumitelného. Tento jedinec si je vědom toho, že musí mít pod svou kontrolou jak svoji vlastní kázeň, tak i kontrolu okolního prostředí. Je si vědom toho, že se zlem se může potkat nejen v prostředí, které ho obklopuje, ale také i u sebe samého. Ví, že zlu se musí postavit, a to jak ve svých myšlenkách, tak i ve svém počínání. Svou vlastní sebekázní chrání člověk sebe samého před nepřístojným jednáním a chováním.²⁷

Autorka Věra Krejčová vidí sebekázeň jako „*předpoklad dosažení individuálních i skupinových cílů*“. Je disciplínou, která je nutná k tomu, aby žáci dosahovali cílů potřebných k učení. Namísto umírňování dětí v jejich kázni se snaží nahrazovat sebekázní, na kterou klade veliký důraz. Chce, aby děti pochopily, že sebekázeň je důležitá a přijaly ji za svou. Jeden z důležitých momentů jsou „*pravidla chování*“, která děti společně s učitelem vytváří. Mezi ně patří například třídní úmluva, ve které společně nastavují pravidla chování. Tato úmluva je ve vztahu k chování ve třídě závazná, je součástí jejich dennodenní práce a v mnoha směrech vede děti k sebekázní.²⁸

Zamýšlím se nad otázkou, jak vychovávat a vést ke kázni své děti. Na toto téma jsem diskutovala i s ostatními rodiči. Pohled na tuto otázku mě vcelku zarazil. Většina z nás řekla, že v případě prohřešku dítěte je trestáme. Trestem je zákaz dívání na televizi, pouštění počítače, někdy nadáváme nebo dokonce i křičíme. V několika případech rodiče přistoupili i k fyzickému trestu. Vystává otázka, zda je v jedné rovině výchova a trest. Přece trestem děti nevychováváme. Výchova je souhrn mnoha prostředků, které dětem vštěpujeme. Učíme je správnému chování, samostatnému rozhodování, vzájemné toleranci, pomoci a k přístupu k ostatním lidem.

Autor Sal Severe (zkušený americký psycholog, který se řadu let zabývá dětmi s poruchami chování) ve své knize s názvem „*Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*“ zdůrazňuje spolupráci rodičů a dětí. Nesdílí myšlenku, že dospějeme ke zdárnému cíli – tj. naplnění správné výchovy v případě, když budeme dítě řídit v tom, co dělá a nutit ho, aby se vždy chovalo správně.²⁹

---

²⁷ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 26

²⁸ KREJČOVÁ, Věra a Jana KARGEROVÁ. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 25

²⁹ SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 24-25

Velký důraz je kladen na spolupráci, která umožňuje dítěti svobodně se rozhodovat a odpovídat za své jednání. V takovém případě si dítě samo uvědomuje důsledky svého jednání a má z něho dobrý pocit. Z výše uvedeného vyplývá, že pro Sal Severa je toto správný cíl výchovy a kázně. Kázeň a výchova jdou ruku v ruce a je to příležitost ukázat dítěti, jak se poučit z daných problémů. Zaměříme se na jeden příklad: dcera chce pomoci své matce a uvařila večeři. Kromě toho, že uvařila, nadělala v kuchyni také hodně nepořádku. V klasickém přístupu byste dceru za uvedenou spoušť hubovali, nutili ji k tomu, aby vše okamžitě uklidila a z původně příjemně stráveného večera by nakonec byla zloba na obou stranách. Je toto opravdu ten správný přístup? Není pro výchovu dítěte daleko přínosnější s ním sednout a vysvětlit mu, že si velice vážíme toho, co udělalo a musí i samo vše uklidit a případně mu i pomoci? I z uvedeného lze odvodit, že jedině dobrou výchovou vedeme děti k samostatnosti a k správnému rozhodování.³⁰

Zajímavé je i pojednání v publikaci *Pedagogika volného času* od autorů Hájka, Hofbauera a Pávkové o „cílech výchovy ve volném čase“. Výchovu nelze brát jako proces, kde se stanoví jednorázový cíl působení ve výchově. Na ni je nutno pohlížet z dlouhodobého horizontu a její cíl se musí brát obecně jako výchova všestranně rozvinutého člověka. Abychom dosáhli tohoto ideálně výchovného cíle, musíme za tím vidět mnoho aspektů, které se na této dlouhodobé činnosti podílejí. Řadíme sem funkci výchovnou, zdravotní, relaxační, regenerační, kompenzační i sociální. Cíle výchovně vzdělávací činnosti se přizpůsobují potřebám aktuálního vývoje ve společnosti a na tento aktuální vývoj se zaměřujeme i ve výchově volnočasové.³¹

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že je nutné dát prostor hlavně vychovávanému jedinci, abychom našim tlakem „nezašlapali“ jeho vlastní ambice a tímto si spíše neplnili vlastní cíle na úkor jeho přání. V dnešní společnosti je dána příležitost těm dravým, kteří dokážou jít za svým cílem a toho dosáhnout. Úspěšná může být jen ta společnost, která je složena ze svobodomyšlných jedinců táhnoucích za stejný konec provazu.

---

³⁰ SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 24-25

³¹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, s.39

2 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY JAKO FAKTOR ŠKOLNÍ KÁZNĚ

Klademe si otázku, co je to školní třída. Školní třídou lze nazvat skupinu jedinců různého pohlaví, přibližně stejného věku, chápání a individuálních názorů na svět. Je to skupina žáků, kteří v rámci vyučování získávají nové poznatky, učí se novým věcem, společně tráví část dne.

Dle pedagogického slovníku je školní třída označovaná jako „*skupina žáků stejného věku, kteří jsou společně vyučováni ve škole*“ a také jako „*základní sociální a organizační jednotka školního vzdělávání*“.³² Každá tato jednotka je svým způsobem uzavřenou skupinou a má i svoje sociální klima.

Dle Čapka nemusí být školní třída jen skupinou dětí z hlediska jejich počtu ve třídě, ale je to prostředí, kde na sebe žáci navzájem působí svým postojem, chováním a svými reakcemi. V tomto prostředí existují i vazby mezi žáky, které se navzájem ovlivňují. Z uvedeného vyplývá, že zde vzniká specifické prostředí, a toto můžeme nazvat třídní klima.³³

V Čapkově publikaci je třídní klima definováno jako „*souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí*“.³⁴

Třídní klima ovlivňuje spousta faktorů, má na ně vliv poloha třídy, její vybavení a pomůcky, ale zároveň i to, jakým způsobem se žáci zúčastňují na výzdobě a úpravě třídy. Vliv mají i další faktory, ať už poměr chlapců a dívek, jejich zaměření, zájmy a schopnosti. Klima ve třídě ve vyučovacích hodinách ovlivňují i učitelé, a to kvalitou výuky. Při vytváření klimatu ve třídě má nejen velký význam výuka v hodinách, zároveň se zde odráží i doba přestávek mezi jednotlivými vyučovacími hodinami, dále pak školní výlety a další společné akce třídy.³⁵

---

³² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 317

³³ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 125

³⁴ ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 13

³⁵ GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008, s. 49

Z pohledu Kyriacou je důležité „vytvoření pozitivního klimatu třídy“, na něž má velký vliv učitel. Ten ovlivňuje žáky a jejich motivaci a zároveň i jejich přístup k učení. Klima, které napomáhá žákům k učení, se dá charakterizovat v rámci prostředí třemi ukazateli:

- ❖ prostředí cílevědomé, které je orientováno na úkol
- ❖ prostředí uvolněné, plné zájmů ze strany učitele, podporující žáka
- ❖ prostředí, kde je zakotven řád a pořádek

Pokud jsou ve třídě zakotveny uvedené ukazatele, je to ideální klima, jež vytváří pozitivní podmínky pro vyučování. Žáci mají k výuce kladný vztah a jsou i vnitřně motivováni.³⁶

Cangelosi se věnuje v jedné kapitole své knihy tématu „vytvoření příznivého klimatu“ ve třídě. Aby se toho dosáhlo, je důležité, aby ve třídě panovala taková atmosféra, kde je prvořadým zájmem dosáhnout daných cílů v učení. Dále pak je třeba, aby byli žáci ve vyučování plně využiti, nebyli ohroženi, neměli strach a nemohlo se stát, že budou šikanováni nebo jinak týráni. Ve třídě jsou jasně dána pravidla týkající se chování žáků.³⁷

V každém případě je důležité věnovat pozornost klimatu ve třídě a dlouhodobě se snažit pozitivně je ovlivňovat. Třídní klima ovlivňují jednak žáci, ale také významnou měrou se na něm podílejí i učitelé. Vzhledem k tomu, že učitelé (potažmo celý pedagogický sbor) setrvávají v jedné škole řadu let, dá se přeneseně říci, že učitelé jsou stavebním kamenem. I žáci jsou důležitým faktorem, nejsou však ve škole tolik let – jedni přicházejí, druzí zase odcházejí. Nové třídy se formují podle toho, jací žáci se sejdou a jaké klima ve třídě se vytvoří. Klima třídy nám mnohé vysvětluje, ukazuje nám na rizikové chování, proč se v některé třídě bezproblémově učí, proč žáci do školy chodí rádi nebo s nevolí.³⁸

Fend in Grecmanová se zabýval výzkumem v souvislosti s klimatem třídy. Zaměřoval se na žáky, na jejich sociální vazby, jejich smysl pro pořádek a disciplínu. Dle Fenda jsou rozdíly mezi jednotlivými třídami dány vztahy mezi žáky a také i učiteli. Každá třída má své specifické třídní klima, ale působením mnoha faktorů může dojít k tomu, že ve škole zavládne „jednotný duch“. Toto může vést i k poměrně shodnému nastavení klimatu

---

³⁶ KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2012, s. 79

³⁷ CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009, s. 65

³⁸ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 343 s. ISBN 978-80-7357-679-0.

v jednotlivých třídách. Z velké míry onu skutečnost ovlivňují sami učitelé, a to jejich přístupem k vyučování i k žákům samotným.³⁹

2.1 Role učitele v sociálním klimatu třídy

V první řadě je třeba zamyslet se nad pojmem „učitel“. Je to člověk, který má vystudováno příslušné pedagogické vzdělání. Věnuje se žákům v rozvíjení jejich znalostí a dovedností. Ve vyučování předává žákům své poznatky a zároveň by měl být svým žákům příkladem. Svým přístupem se podílí na vzdělávacím procesu a prostředí, ovlivňuje klima třídy, je zodpovědný za organizaci a spolupráci žáků ve vyučování. Jeho role spočívá v řízení a hodnocení procesu učení a následně ve vyhodnocení výsledků. Jeho význam lze spatřovat v cílené vazbě s žáky, s učiteli a v neposlední řadě také ve vzájemném kontaktu s rodiči.

Povolání učitele, potažmo učitelství, nelze brát jako zaměstnání, ale jako poslání. Je to velký závazek vůči sobě i vůči společnosti. Učitel se musí celoživotně vzdělávat, ovládat velkou řadu dovedností, jež se mění s vývojem společnosti.⁴⁰

Poslední dobou se objevují výzkumy a pojednání z oblasti profese učitele. S rozvojem společnosti a množstvím nových informací se mění i náplň práce učitele. Do jisté míry lze říci, že povolání učitele není jednoduché a lze ho zařadit do stresových zaměstnání. Toto ve svých závěrech potvrdila i řada autorů, které uvádí ve své publikaci Maňák.⁴¹

Základní úlohou učitele ve třídě je spoluvytváření sociálního klimatu. Velkou měrou se na něm podílí on, velkou měrou i žáci. Obě strany musí přistupovat k utváření klimatu velmi šetrně a citlivě. V případě třídního učitele je toto téma ještě citlivější. On je ten, kdo musí znát svoje žáky obzvláště dobře, musí znát jejich potřeby, jak ke každému přistupovat, co ho uspokojuje, co ho nabíjí, jak je motivovat a rozvíjet jejich schopnosti. Jeho úloha spočívá také v tom, že musí svoje žáky v případě potřeby obhajovat a zároveň musí být jejich motivátorem a vzorem.⁴²

---

³⁹ GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008, s. 49-50

⁴⁰ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 15

⁴¹ MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008, s. 75

⁴² ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 17

Učitel musí zastávat řadu činností, funkcí a rolí, jež jsou na něho kladeny. Je dobré se zmínit o roli učitele. Tato je obecněji zaměřena, je dána prostředím, jeho vztahem k jedinci, oborem působnosti. Lze jí přiřadit činnost instruktora, vychovatele, poradce, organizátora a dozorce. Učitel také působí někdy v roli vyšetřovatele, technika nebo výzkumníka.⁴³

Určitě musí zaznít, že učitel i žák mají jasně dané sociální role. Tyto role jsou odlišné, v každém případě se však doplňují. Učitel se přisuzuje role vedoucího, který je v pozici organizátora a toho, kdo řídí činnost žáků. Důležitou roli sehrává i žák, v začátku školní docházky je to pouze formální role, ale v průběhu let dostává vlastní podobu a nabývá na významu.⁴⁴

Vztah učitel – žák je ovlivněn mnoha aspekty. Ve velké míře k tomu přistupuje i autorita učitele ve třídě. Tato je předpokladem ke zdárnému výkonu jeho učitelské profese. Učitel, u kterého je zjevná jeho autorita u žáků, naučí mnohem více než učitel, kterého žáci „neberou“. Autoritu můžeme rozdělit na:

- ❖ **osobní** - jež je prvořadá a přirozená, vyplývá z vlastností a talentu učitele
- ❖ **funkcionální** - která je autoritou profesionální, získá ji učitel za dobu své profesní působnosti
- ❖ **poziční** - a to z pohledu hierarchie učitelského sboru.

V mnoha případech se jednotlivé typy autorit překrývají a působí společně. Nelze přiřadit učiteli výhradně některou z nich.⁴⁵

Jak již bylo řečeno, učitel musí být pro žáky autoritou a zároveň i velkou osobností, která je podmíněna úspěšností učitele, jeho osobními vlastnostmi, citovou stabilitou a jeho postojem k odpovědnosti i náročnosti práce. Důležité pro žáky ze strany učitele je i jeho styl výuky, který se odvíjí od celkového pojetí, a to od přípravy k samotné realizaci až ke konečnému hodnocení. Každý učitel preferuje svůj způsob výuky žáků ve třídě.⁴⁶

Výzkumy ukazují, že styl učitele můžeme vyjádřit různými způsoby. Mě zaujal přístup Fontany, který se zaměřuje na formální a neformální metody výuky a také jakým způsobem tyto ovlivňují výuku dětí. Co si pod těmito pojmy můžeme představit?

---

⁴³ MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008, s. 75

⁴⁴ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 253

⁴⁵ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004, s. 89

⁴⁶ MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008, s. 89

Formální metoda výuky je zaměřena na daný předmět, kde se učitel ponořuje do hloubky daného tématu. Neformální metody poskytují dětem širší prostor pro jejich iniciativu, děti mají více příležitostí pro tvořivost a odpovědnost. Při této metodě se učitel zaměřuje na výukovou zkušenost spojenou s potřebami dětí. Ani jedna z těchto metod není ideální, mnoho učitelů kombinuje uvedené metody mezi sebou navzájem.⁴⁷

V současné době se hodně hovoří o kompetencích učitele. Mezi tyto patří zvládnutí problémů a úkolů, které vyplývají z jeho „poslání“, jeho vybavenost teoretická i praktická. Toto všechno získává jednak studiem na vysoké škole, dále pak i svým celoživotním vzděláváním se. Za dobu své praxe zhodnocuje své praktické učitelství zkušenosti i zkušenosti ostatních učitelů. Vybava učitele v oblasti kompetencí by se měla rozvíjet v těchto oblastech:

- ❖ „v oblasti zabezpečování efektivní výuky
- ❖ v oblasti rozvoje školy jakožto místa zabezpečení výuky
- ❖ v oblasti vztahů s rodinami žáků
- ❖ v oblasti širšího společensko-politického kontextu
- ❖ v oblasti vztahu učitele k sobě samému“⁴⁸

Můžeme tedy říci, že v současné době není úloha učitele vůbec jednoduchá, odvíjí se od mnoha faktorů, které ovlivňují jeho práci a které se poměrně rychle mění. S tím souvisí i jeho celoživotní vzdělávání, zároveň se musí hodně často vypořádávat i s rostoucími nároky. Vůbec jednoduché to nemají starší učitelé, u kterých se objevuje únava a chybí jim mladistvá energie. V této souvislosti můžeme hovořit i o „vyhoření“. Každý profesionální učitel si je vědom tohoto nebezpečí a snaží se jim předejít neustálým hledáním nových cest, studiem a sebereflexí.⁴⁹

Sociální klima třídy je věc velmi citlivá a je do jisté míry závislá na osobnostně-profesních rysech pedagoga a také skladbě třídy. Sociální interakce, které v tomto klimatu vznikají, jsou z velké části odrazem spolupráce mezi jednotlivými žáky a pedagogem. Ten je zde brán jako slučující prvek, který díky svému působení ovlivňuje jak toto klima, tak prostředí a celkovou atmosféru ve třídě.

---

⁴⁷ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014, s. 367

⁴⁸ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 262

⁴⁹ MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008, s. 78

2.2 Vliv dětí s kázeňskými problémy

Nejprve je vhodné zamyslet se nad tím, co je spojeno s pojmem kázeňské problémy u dětí. Zpravidla se tato situace týká dětí, které vykazují kázeňské problémy nejenom ve škole, ale mají tyto problémy i v rámci rodinného prostředí a volnočasových aktivit. Jedním z činitelů, kteří mají vliv na kázeň, je rodina, která jako základní socializační činitel buduje u jedince prvotní návyky a vzorce chování, které dítě uplatňuje v jednotlivých situacích.

Pokud rodiče svojí výchovou nezvládnou přimět své děti k tomu, aby respektovaly jejich rodičovskou autoritu, tak dle mého názoru nemůže takové dítě respektovat ani autoritu učitelenskou a od toho se odvíjí řada problémů. Rodiče by měli tyto problémy řešit v součinnosti se školou, ale mnohdy tomu tak není. Děti s kázeňskými problémy se svým chováním odlišují od ostatních, a pokud nejsou jejich problémy řešeny v zárodku, mohou se tyto projevat i v dospělosti.

Problémový žák je pojem víceméně obecný a zahrnuje vše, co se vymyká běžné představě o žákovi. Tento žák se ve školním prostředí nechová nebo nepracuje tak, jak je od něj požadováno. V praxi se nejedná o jednorázový jev a výše uvedeným způsobem se žák projevuje dlouhodobě.⁵⁰

Oblasti nepříznivých projevů u problémových žáků uvádí Knotová:

- ❖ v rámci školního prospěchu, kdy žák nedosahuje takových výsledků, na které vzhledem ke svému intelektu má možnost dosáhnout
- ❖ v rámci projevů chování souvisejících s porušováním školních norem, v nápadnosti u jejich chování, nápadným zevnějškem
- ❖ v rámci citového prožívání, kdy žák vykazuje citovou nevyrovnanost, je úzkostlivý, bázlivý a tyto projevy ovlivňují jeho výkonnost ve výuce⁵¹

K tomuto tématu se přidává také Vágnerová, která souhlasí s myšlenkami Knotové a tyto doplňuje o další specifika pro učitele. Dle těchto problémový žák potřebuje ze strany učitele rozdílný přístup, který je zpravidla náročnější než využívaný standard ve výuce.

---

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005, s. 20

⁵¹ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 93

Pro učitele to znamená také nižší uspokojení z výsledku jeho práce v souvislosti s tím, že vynaložené úsilí nemá takový pozitivní dopad, jako u standardního žáka.⁵²

Každý žák je posuzován samostatně, ale také ve vztahu ke skupině a to především v rámci školní třídy, jejíž je nedílnou součástí. Třída se projevuje jako skupina, kde se za normální považují projevy, jež jsou častější a obvyklé. Tyto projevy se vždy vyhodnocují v souvislosti k průměru dané školní třídy. V případě, že žák neodpovídá těmto projevům, je považován za problematického.⁵³

Zároveň Fontana poukazuje i na to, že se tyto skupiny mohou dělit i na menší podskupiny. Tomu se tak děje i ve školní třídě. V takovém případě si každá podskupina tvoří vlastní pravidla a stát se jejím členem může pouze ten, kdo tyto pravidla uznává. Děti, které tyto podskupiny nepřijmou mezi sebe, se stávají osamocenými a izolovanými od ostatních.⁵⁴

Dítě je součástí skupiny či podskupiny ve třídě, ale zároveň je i součástí vrstevnické skupiny a to ať ve škole, tak i mimo školu. Pro dítě jsou jeho vrstevníci hodně důležití, protože se s nimi srovnává a jsou to právě oni, kteří se stávají jeho referenční skupinou. Tato udává, zda dítě bude vnímat, že je dostatečně schopné. Každé dítě cítí potřebu, aby bylo danou vrstevnickou skupinou přijato, a v této souvislosti se chce naučit všemu tomu, co skupina považuje za důležité. Vždy záleží na dítěti, jak se dokáže zapojit mezi ostatní a jak se dokáže prosadit. V případě, že se dítě skupině nepřizpůsobí, ostatní členové skupiny reagují negativně a svým přístupem mohou nepříznivě ovlivnit další osobnostní vývoj dítěte. Velmi důležité je období dospívání, kdy dítě díky vrstevnickým vztahům si vytváří sociální síť. Tato mu může poskytovat zázemí a zároveň může představovat pomoc a podporu v tíživých situacích.⁵⁵

V předešlém odstavci jsme hovořili o skupině vrstevníků. Skupina svým působením vytváří tlak na jednotlivé členy. Tento může působit jak kladně, tak i negativně. V převážné míře se však setkáváme s tlakem negativním. Tomuto tlaku je dítě vystaveno již od útlého dětství až do dospělosti. V podstatě se dá říci, že od doby, kdy dítě začne chodit do školy. Potká se s ním ve školním prostředí, to je ve třídě, v jídelně, na chodbách i v hodinách tělesné výchovy, na hřišti. Zároveň vrstevnickému tlaku jsou děti vystaveny

---

⁵² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 1997, s. 5

⁵³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005, s. 21

⁵⁴ FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014, s. 299

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 20-21

i mimo školu a to všude tam, kde se děti potkávají. Aby dítě obstálo, musí být součástí vrstevnické skupiny, v ničem nesmí vynikat, musí být za jedno s ostatními, nesmí se vymykat standardu v oblečení, v prospěchu nesmí být nejlepší ani nejhorší – zkrátka musí být „někde uprostřed“.⁵⁶

2.3 Projevy školní nekázně

Když se podíváme na dnešní školu, nemůžeme jinak, než upozornit na stále se zvyšující projevy nekázně. Tyto projevy lze s určitostí dle mého mínění rozdělit do více skupin jako mírná forma neukázněnosti, těžší forma neukázněnosti a v některých případech lze hovořit o situacích, které lze považovat za stresové a konfliktní. Obecně lze hovořit o porušování školního řádu, a to nekázní během vyučovací hodiny, ale i o přestávce. Zároveň sem lze zahrnout i pozdní příchody do školy, záškoláctví, neplnění školních povinností, vyrušování během vyučování a napovídání při zkoušení.

Bendl ve své knize hovoří o tom, že v současné době představuje nekázeň žáků v našem školství velký problém. Hovoří o výsledcích studie, která v tomto směru proběhla. Dále hovoří o tom, že s dobou se mění i formy nekázně žáků ve školním prostředí. Tyto nové negativní jevy projevů chování jsou úzce spojeny s vývojem společnosti, pokračujícím rozvojem v oblasti vědy a techniky. Některé projevy nekázně, které byly známy z minulosti (např. rouhání se), se prakticky vytratily, další jsou známy i v současnosti (šikana, vulgárnost, drzost). V současné době se však objevily nové projevy nekázně žáků, mezi ně můžeme řadit vyrušování ve vyučování, výhružné telefonáty, opisování. Zároveň existuje skupina projevů nekázně žáků, která stále přetrvává. Do této skupiny řadíme alkohol, kouření a drogy.⁵⁷

Dle výše uvedeného autora lze rozdělit nekázeň žáků do dvou skupin:

- ❖ **nekázeň vůči učitelům ve škole** - kam řadíme např. drzost žáků, vulgární chování, odcizování věcí, vyrušování ve vyučování, lhaní, záškoláctví, fyzické útoky a jiné.

---

⁵⁶ SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 183

⁵⁷ BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 36-37

- ❖ **nekázeň vůči spolužákům** – kam řadíme např. vulgární chování, šikanu, pomlouvání, napadání spolužáků apod.⁵⁸

V této kapitole jsme uvedli řadu projevů nekázně žáků ve školním prostředí. Nyní se budeme některými z nich zabírat podrobněji.

Vágnerová uvádí, že „z hlediska učitele je lhaní projevem, který symbolizuje určitou formu odmítnutí respektu k autoritě“. Některé situace nedovede dítě vyřešit jiným způsobem, proto se uchyluje k této variantě. Pro učitele je tato situace také nelehká, protože se ocitá v pozici klamaného a ví, že mu bylo řečeno něco nepravdivého. V této situaci musí učitel vynaložit úsilí, mnohdy i zbytečné, aby se dopátral potřebných informací. Projevy lhaní nelze brát z jednoho úhlu pohledu. V první řadě u lži musíme hledat úmysl. V případě, že se tento nenajde, můžeme mluvit o variantách zdánlivého lhaní.

Lež lze rozdělit na:

- ❖ **lež bájivou** - jejíž projevem jsou smyšlené nepravdivé příběhy, kde dítě představuje zpravidla hlavní roli. Takovouto lži chce dítě na sebe upoutat pozornost, v mnoha případech si kompenzuje některé ze svých nedostatků vyplývajících v uspokojování základních lidských potřeb. Dítě se ponoří do své role tak hluboko, že mnohdy věří, že se tento příběh stal a je pravdivý.
- ❖ **lež pravou** - takovou lež, kde je úmysl a zároveň i vědomí nepravdivosti. Dítě si uvědomuje, že nemluví pravdu a k takovému jednání ho vedl jednoznačný úmysl. Ve většině případů se jedná o obranný mechanismus, kdy se dítě potřebuje vyhnout nepříjemným situacím, nebo naopak potřebuje získat nějakou výhodu.

Na závěr lze konstatovat, že u dětských lží se přihlíží jednak k frekvenci lhaní, dále ke specifčnosti situací a k účelu lži.⁵⁹

Dalším fenoménem je záškoláctví, což je stav, kdy žák úmyslně nenavštěvuje školu a nemá k tomu pádný důvod a neví o tomto ani rodiče. Dá se říci, že jde o formu, kdy žák utíká ze školy. V takovém případě se jedná o neomluvenou absenci žáka ve škole. Záškoláctví se projevuje u jedinců, kteří nejsou schopni plnit si školní povinnosti, anebo také vlivem stresových situací. Další skupinou jsou děti, kterým škola nic neříká.

---

⁵⁸ BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 38-39

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 71-72

Záškoláctví můžeme rozdělit na:

- ❖ **záškoláctví impulzivního charakteru** – dítě nemá předem naplánováno, že do školy nepůjde, ale na situaci, která nastane, reaguje okamžitě bez rozmyslu a někdy odejde i během vyučování.
- ❖ **plánované záškoláctví** – dítě má dopředu naplánováno, že nepůjde do školy. Většinou se jedná o případy, kdy má být dítě zkoušeno, ale také v případech výuky jeho neoblíbeného předmětu nebo učitele.⁶⁰

Podle Vágnerové in Bendl je záškoláctví projev, kdy má dítě odpor ke škole. Pro dítě je to únik ze školy, kdy se vyhne nepříjemnostem. Příčiny záškoláctví mohou spočívat „v negativním vztahu ke škole, ve vlivu rodinného prostředí, v trávení volného času“. Výzkumy, které byly na toto téma provedeny, potvrdily, že „nejčastějšími důvody záškoláctví je strach z písemných testů, nezáměr o školu, šikana“.⁶¹

Další pohled na záškoláctví vidíme v publikaci Ondráčka, kde zmiňuje „vliv party vrstevníků, ve které je absence pozitivně hodnocena jako akt odvahy znevážením všeobecně platných norem“. Žák se nechá snadno ovlivnit a domnívá se, že tímto krokem si zajistí místo ve skupině, která je postavena na jiných, snadněji dostupných kritériích.⁶²

Šikana představuje jeden ze závažných projevů školní nekázně. Definice šikany představuje agresivní jednání jednoho či více žáků proti druhému. Útočník toto své jednání provádí s úmyslem, aby druhému způsobil bolest a utrpení. Nad svou obětí má nadvládu, a to například tím, že je silnější nebo za ním stojí spolužáci. Šikana se může projevovat:

- ❖ **fyzickým násilím** (bití, šťouchání)
- ❖ **slovním násilím** (nadávky, urážky, zesměšňování)
- ❖ **nepřímo** (vyloučení z dané komunity, urážlivé posunky)

Oběti může šikana v mnoha případech způsobovat psychické týrání, které může vést ke zhoršenému prospěchu ve škole, k záškoláctví a v ojedinělých případech také k sebevraždě.⁶³

---

⁶⁰ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 79-80

⁶¹ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 80

⁶² ONDRÁČEK, Petr. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001, s. 70

⁶³ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 26-27

Šikana a násilí se v poslední době stávají mezi dětmi a mládeží celospolečenským problémem. Velkou pozornost jí věnují odborníci z oblasti psychologie a školství, ale také rodiče a sociální pracovníci. V této oblasti na děti působí různé faktory, zejména však vnější prostředí, kam lze zařadit kupříkladu školu a rodinu, televizi, ale i volný čas a také kamarády. Šikanu nelze úplně vymýtit, ale můžeme ji omezit, a to tím, že naučíme děti správné komunikaci, ochotě si navzájem pomáhat, vyjadřovat vůči svému okolí svoje pocity, naučit se řešit konflikty, vybudovat si zdravé sebevědomí a sebeúctu. Laca se domnívá, že je třeba naučit děti vzájemné toleranci a také tomu, aby respektovaly jiné názory. Jedině tak lze omezit šikanu ve škole.⁶⁴

Nesmíme opomenout agresí. Za agresí se označuje taková forma chování, kdy agresor chce tomu druhému ublížit nebo ho nějakým způsobem poškodit. Může to být i tak, že agresor chce donutit i druhou osobu k tomu, aby vyhověla jeho požadavkům.⁶⁵

Ondráček člení agresí do níže uvedených skupin:

- ❖ **verbální agrese** – nadávky, urážky, provokování, pomluvy
- ❖ **tělesná agrese** – bitky, pošťuchování, pranice, kopání
- ❖ **agrese proti věcem** – ničení učebnic, pomůcek, školního zařízení
- ❖ **agrese proti sobě** – zraňování sebe samotného

Obecně lze říci, že agresivní osoby nejsou vnitřně vyrovnané a proto se dopouštějí násilí na svém okolí. Za jejich násilným chováním můžeme spatřovat pocit jejich vlastní méněcennosti, nedokonalosti a velké obavy z toho, že nebudou rovnocennými ve vztahu k ostatním lidem.⁶⁶

Jsem si vědoma, že existuje mnoho dalších forem školní nekázně, které mají výrazný dopad na školní klima a pocity žáků, nicméně jsem se pokusila uvést ty zásadní. Z pohledu sociální pedagogiky je důležité, abychom se věnovali nejen jedinci ve školním prostředí, ale především celé této sociální skupině. Navedli tyto na správnou cestu, aby sami pochopili, že je to jejich život a na nich závisí, jakým způsobem využijí nabízené možnosti od společnosti. Sociální pedagogika citlivě vnímá roli prostředí na výchovu jedinců, kteří vykazují tyto rizikové faktory vyplývající např. z jejich sociálního znevýhodnění.

---

⁶⁴ LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 120-121

⁶⁵ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 69

⁶⁶ ONDRÁČEK, Petr. *Výrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. 2. dopl. a rozš. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001, s. 60-61

3 DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ KÁZNĚ / NEKÁZNĚ

V předcházejících kapitolách jsme se zabývali školní kázní nejprve z obecného hlediska a následně v souvislosti se sociálním klimatem třídy. Narazili jsme na množství problémů, které se ve školním prostředí objevují.

Bendl ve své knize odhaluje jejich existenci, zjišťuje jejich formy, frekvenci a závažnost. Ne všechny problémy jsou na první pohled patrné. Některé (jako např. šikanu) učitel vůbec nemusí postřehnout. Odehrává se mimo školní vyučování, většinou o přestávkách nebo v nepozorovatelných prostorech školní budovy. I v případě, že má učitel podezření, oběti agrese odmítají o tomto hovořit a to většinou proto, že se bojí odvety od spolužáků. A může se stát také to, že učitel agresory přistihne přímo při činu, avšak ani v tomto případě se nedočká přiznání z jedné ani z druhé strany. A v takovém případě učitel začne váhat nad tím, zda se jednalo opravdu o šikanu, nebo to byla nevinná dětská hra. Z výše popsaného vyvstává otázka, jakým způsobem může učitel zjistit, zda opravdu došlo k porušení školní kázně. V níže uvedené podkapitole se budeme zabývat metodami, které by mohly pomoci učitelům ve škole odhalit „*existenci formy, frekvenci a závažnost nekázně, respektive stav kázně a nekázně ve škole*“. Metody, které toto pomáhají odhalovat, se nazývají diagnostické metody (techniky).⁶⁷

I autorský kolektiv pod vedením Mertina a Krejčové se ve své publikaci zmiňuje o tom, že poznávání žáka (diagnostika) se řadí mezi jednu z nejdůležitějších profesních dovedností pedagoga. Někdy učitelé odmítají skutečnost, že diagnostikování žáka patří do jejich kompetence a přesouvají tuto činnost na odborníky v oblasti poradenských služeb. Opak je pravdou. Diagnostika je nedílnou součástí denní činnosti učitele. Jedná se například o poznávání dítěte, jeho testování, měření a následnou zpětnou vazbu. Je důležité, aby učitel poznal dítě po všech stránkách, protože jen tak je mezi nimi možná dobrá spolupráce a následně dobré výsledky. Ve školství je kladen důraz na jedinečnost žáka, a proto je v jeho zájmu, aby učitel měl snahu o porozumění této jeho jedinečnosti i z pohledu primárního prostředí, tedy rodiny. Tím, že pochopí všechny souvislosti,

---

⁶⁷ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 42-43

se zvyšuje pravděpodobnost, že výsledky daného jedince budou odpovídat jeho možnostem.⁶⁸

Obor, který se zabývá „otázkami hodnocení úrovně výchovně vzdělávacího procesu, jeho podmínkami a výsledky“ se nazývá pedagogická diagnostika. Je zde dána formulace pedagogického diagnostikování a také metody a možnosti, jak vysvětlit získané poznatky. Využívá nejen poznatků z oblasti psychologie učení, ale i poznatků o duševním vývoji jedince a v neposlední řadě je také o příčinách a projevech poruch chování. Pedagogická diagnostika se také zabývá sociální situací rodiny dítěte, výchovným působením v mimoškolních institucích, ale také vztahy mezi vrstevníky. Můžeme tedy říci, že pedagogická diagnostika se opírá o poznatky z oblasti diagnostiky psychologické a zároveň i o poznatky z oblasti diagnostiky sociální. Sociální diagnostika je obor, který se zaměřuje na poznávání podstaty mezilidských vztahů a také společenských problémů. Psychologická diagnostika je obor, který se zabývá duševním stavem a vlastnostmi jedince. Jejím úkolem je poznání rozdílnosti momentálního duševního stavu jedince, oproti jeho dřívějšímu stavu. Zároveň se zabývá i porovnáváním odlišností jedince oproti jiným lidem. Odbornou a metodickou pomoc v rámci diagnostiky učitelům i vychovatelům poskytují:

- ❖ pedagogicko-psychologické poradny
- ❖ speciálně pedagogická centra
- ❖ informační a poradenská střediska při úřadech práce.

Pomoc výchovným poradcům z hlediska upřesnění diagnostiky v oblasti poruch chování poskytují střediska výchovné péče.⁶⁹

Směřování pedagogické diagnostiky spatřuje Průcha v zacílení do edukačního procesu ve školním prostředí, kde v rámci předmětu poznávání vidí jednak žáka v pedagogickém prostředí, dále pak pedagogickou práci učitele a v neposlední řadě výchovné skupiny.⁷⁰

---

⁶⁸ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 19-20

⁶⁹ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 319-320

⁷⁰ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, s.60

3.1 Techniky diagnostiky

Dříve, než budeme hovořit o technikách diagnostiky, musíme se zaměřit na pojem anamnéza. Tato je řazena k základním diagnostickým postupům. Je využívána lékaři, psychology, speciálními pedagogy a dalšími odborníky. Touto metodou získáváme u diagnostikované osoby informace z její osobní historie. Získané informace nám mohou být nápomocny k vysvětlení stávajícího stavu a také nastínit, kterým směrem bychom se měli dále ubírat. Pro běžného člověka je s největší pravděpodobností nejznámější pojem medicínská anamnéza, kdy v případě, že jsme nemocní, udáváme při vstupním vyšetření informace o svých nemocech a zároveň i informace o nemocech nejbližších rodinných příslušníků. Mimo medicínskou anamnézu rozlišujeme:

- ❖ **anamnézu osobní** (základní informace týkající se diagnostikovaného jedince)
- ❖ **anamnézu rodinnou** (informace o rodině, tj. rodičích a sourozencích)
- ❖ **anamnézu sociální** (vývoj jedince, a to z pohledu jeho začlenění do skupiny vrstevníků, volnočasových aktivit a jeho zájmů)
- ❖ **anamnézu školní** (průběh jeho školní docházky, a to včetně přehledu navštěvovaných škol).

Údaje pro anamnézu získáváme většinou přímo od žáka, nebo od zákonných zástupců žáka formou rozhovoru. Lze je také získat formou dotazníků a následným pohovorem doplníme ty, které byly z našeho pohledu buď nedostatečné, nebo pro nás nesrozumitelné.⁷¹

Bendl techniky diagnostiky nepřisuzuje pouze výzkumníkům, ale uvádí, že to je ve zjednodušených variantách vhodná pomůcka také pro učitele, která jim může pomoci při jejich práci.

Ve své publikaci jich předkládá několik. V jeho podání je pozorování jedna z technik, která vzhledem k tomu, že můžeme sledovat činnost žáků (tuto zaznamenávat, analyzovat a vyhodnocovat), zůstává stále „*hlavním nástrojem detekování nekázně ve škole*“. I bezděčným pozorováním můžeme získat spoustu informací a zkušeností z každodenního

---

⁷¹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 64-65

života ve škole, všímáme si kázeňských přestupků a porušení a toto všechno nám pomůže uskutečňovat tzv. cílené pozorování. Zde musíme mít přesně zadaný cíl a objekt pozorování, vést o tomto záznamy a zpracovat analýzu. Jen tímto způsobem se nám podaří zjistit objektivní výsledek pozorování. Takto zjištěná data nám mohou pomoci například při určení příčin nekázně, a to včetně rizikových faktorů. Existuje mnoho pozorovacích systémů a my musíme zvolit ten, který nejvíce bude vyhovovat účelu našeho pozorování.⁷²

Škálování patří mezi „*ratingové metody*“, tzn., že se pracuje s neměřitelnými kvalitami určitých jevů, a to tak, že se ke zkoumanému jevu přiřazuje odpovídající kvantitativní hodnota na stupnici (škále). Je známo několik druhů posuzovacích škál, a to například numerická, grafická, kumulativní a dále pak i sumační škály. V oblasti kázně ve škole se využívají tyto stupnice například v případech posuzování závažnosti kázeňského přestupku nebo i k dalším kázeňským jevům.⁷³

Další technikou je dotazník. Jedná se o metodu nejvíce využívanou v oblasti pedagogického výzkumu. Jde o metodu, kde jsou písemně definované otázky, případně zadávané úkoly. Tímto způsobem získáváme odpovědi v písemné podobě a získáme tím za krátký čas velký objem informací. Je však podmínkou, aby otázky byly formulovány jednoznačně, jasně a stručně. Tuto metodu lze využít i v oblasti školního prostředí, ve vztahu k žákům, ale také k učitelům, případně k dalším zaměstnancům školy, nebo i k rodičům. Mimo jiné i tímto způsobem si školské zařízení může vytvořit obraz toho, jak je to s kázní či nekázní žáků v daném zařízení.⁷⁴

Analýzou školní dokumentace je míněno vše to, co se týká chodu školy. Řadíme sem například školní řád, učební plány, zápisy z porad pedagogického sboru, zápisy ze školní inspekce, školní výroční zprávy apod. Tyto i další zdroje (například žákovské knížky, kázeňské sešity, zápisy z výchovné školní komise, materiály se stížnostmi rodičů na školu) jsou zdrojem pro vyhodnocování kázně/nekázně v dané škole. Dobrým vodítkem jsou v některých školách i schránky důvěry, do kterých děti dávají svoje podněty (připomínky,

---

⁷² BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 43-44

⁷³ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 47

⁷⁴ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 49-50

stížnosti, problémy a starosti). S těmito informacemi může škola pracovat při vyhodnocování výše uvedeného.⁷⁵

Metoda rozhovoru je založena na verbální komunikaci. Data jsou shromažďována na základě přímého dotazování, což je ústní komunikace mezi zkoumajícím a dotazovaným. Je to sice metoda, která je z časového pohledu náročnější, ale zároveň je velice účinná. V tomto případě je třeba podotknout, že metodou rozhovoru nemůžeme z výše uvedeného důvodu (časová náročnost) oslovit velké množství respondentů. Rozhovor dělíme podle počtu respondentů na individuální nebo skupinový. Dále pak podle typu otázek se rozhovor dělí na „*strukturovaný, nestrukturovaný a polostrukturovaný*“. V každém případě by rozhovor měl být „*tematicky organizován*“, to znamená, že by otázky měly být seřazené dle obsahu do jednotlivých celků. Je třeba si určit i způsob, jakým budeme zaznamenávat data (písemným záznamem nebo pomocí technických prostředků – magnetofon, video). Uvedenou metodu lze použít i ve škole, v případě, že chceme zjistit problémy s nekázní žáků, když zjišťujeme druhy kázeňských přestupků ve škole, jejich četnost, kolika žáků se tento problém týká apod.⁷⁶

Ve svém pojednání jsem se zabývala řadou technik, ale v praxi existují další výzkumné nástroje, které je možno pro řešení problémů ve školní kázní využít. K uvedenému problému je možno využít metod „*kvalitativního výzkumu*“, dále pak ještě existují „*specifické techniky diagnostikování*“, jako např. sociometrie při odhalování šikany. Pozorovanými objekty výzkumných šetření, jež jsou zaměřeny na rozbor kázně ve škole, nemusí být jenom žáci. Důležité informace lze získat i od učitelů, ostatních zaměstnanců školy, případně i rodičů.⁷⁷

3.2 Příčiny školní nekázně

Základ toho, jak se dítě chová ve škole a jak se učí, je v rodině a rodičovské výchově. Prostředí rodiny je důležitým zdrojem, kde dítě získává základní návyky. Zároveň zde

---

⁷⁵ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 53-54

⁷⁶ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 58-59

⁷⁷ BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 69

působí i výchovná atmosféra a citové zázemí, jež mají základní význam pro dítě v oblasti učení a současně určují chování a snahu dítěte. Dítě, které vyrůstá v pozitivním rodinném prostředí, lépe zvládá nepříznivé situace, má pocit jistoty a bezpečí. V případě dobrého výkonu je třeba dítě pochválit, v případě, že se dítěti nedaří, je třeba mu poskytnout pomoc.

Ne vždy je tomu tak, mnoho dětí vyrůstá v „nevšímavé“ rodině, kde se rodiče o své děti nestarají a nemají zájem o jejich vzdělání a prospěch ve škole. Takové dítě nemá motivaci potřebnou pro práci ve škole a je mu jedno, jaké má známky. Pro něj se stává nejdůležitější zábava a osobní požitky. Záleží na škole, jakou dá dítěti šanci a pomocnou ruku, aby dítě vzdělání získalo.

Knotová se v této souvislosti zabývá nevhodnou výchovou a uvádí tyto typy:

- ❖ **výchova perfekcionista** – v tomto případě se od dítěte za každou cenu vyžaduje vždy perfektně odvedený výkon, vždy být lepší než spolužáci. Takovéto děti mají problém si hledat kamarády, v kolektivu dětí nejsou oblíbené. Někdy se stává, že žák, který je k učení nucen tvrdými příkazy, může se u něho k učení vytvořit odpor.
- ❖ **výchova protekcionista** – rodiče omlouvají dítěti veškeré přestupky, ochraňují je před nepříjemnostmi, viníkem špatných známek dítěte je škola, dítě se neumí o sebe postarat a ve všem spoléhá na rodiče a v mnoha případech dítě bere učení za druhotnou záležitost.
- ❖ **výchova nesoustavná** – nejednotná výchova ze strany jednoho z rodičů.
- ❖ **výchova patologicky měkká** – dítěti je vše povolováno, nikdy není omezováno a trestáno. Vůči svému okolí, a to ať k rodičům nebo ostatním lidem, si může dovolit skoro cokoli.⁷⁸

Čapek považuje za důležitou spolupráci rodičů se školou. V takovémto případě škola dává možnost rodičům lépe se orientovat v oblasti vzdělávání svých dětí, seznámit se s příslušnými výchovnými metodami. Zde je nutno poukázat na přístup učitele – ten se musí oprostít od všech pohnutek, musí hovořit s rodiči tak, aby v nich získal svoje spojení v další výchově a i ve vzdělávání dítěte.⁷⁹

---

⁷⁸ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, s. 121

⁷⁹ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 20-21

Zároveň je třeba, aby škola získala rodiče v případě pomoci při nekázní žáků ve škole. Nyní se budeme zabývat příčinami vzniku nekázně u žáků. Příčina může být:

- ❖ **v samotném pedagogovi** – jeho výuka je nezajímavá, mluví monotónně, žáky neudrží v pozornosti, protože se dlouho věnuje jednomu tématu. Věnuje svoji pozornost jen některým žákům a zbytek třídy se stává neukázněnými. V neposlední řadě průběžně nekontroluje a nevyhodnocuje práci žáků ve třídě.
- ❖ **v učební činnosti** – pro žáky není zajímavá a je velice obtížná, bez účelu a nepochopitelná. Žáci mají pocit, že neznají cíl výuky.
- ❖ **v sociálních aspektech** – které mohou spočívat v tom, že rodina i vrstevníci neuznávají hodnoty vzdělání. Žákovi je přisouzena nebo jím zvolena role „zlobivého žáka“ a v této roli setrvává. Další příčinou je úsilí upoutat v každém případě pozornost pedagoga a být ceněn v třídním kolektivu.
- ❖ **v emočních a fyziologických důvodech** – mnohdy se jedná o hyperaktivitu dítěte, lehčí mozkovou dysfunkci, špatnou kondici, únavu, nemoc, nedobrý vztah ke škole, učiteli a také i k některému z předmětů.
- ❖ **v prostředí** – žákovi vadí vzhled školy nebo třídy, teplota ve třídě, hodně žáků v jedné třídě.
- ❖ **v žákově osobnosti a jeho vztahu k učení** – žák není schopen plnit úkoly, které jsou mu zadány, má nedobrý postoj k učení, sám si neuvědomuje své důsledky ve svém chování, mnohdy si léčí komplexy.⁸⁰

Obst in Čapek uvádí faktory, které se mohou spolupodílet na „nežádoucím chování“. Jedná se o:

- ❖ **faktory biologické** – v souvislosti s nervovou soustavou jedince, způsobené úrazem nebo vrozené
- ❖ **faktory sociální** – jedná se o působení rodiny na výchovu dítěte, vliv vrstevníků a médií, dynamika třídy
- ❖ **faktory situační** – momentální atmosféra ve třídě, událost z předešlé hodiny, nezajímavý přednes učitele.⁸¹

Nekázeň žáků ve třídě a ve škole je projevem řady faktorů. Jedná se o faktory vnitřní, vnější a také situační, jež se navíc navzájem kombinují. Z výše uvedeného je patrné,

---

⁸⁰ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004, s. 96-97

⁸¹ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 20

že „diagnostikování příčin školní nekázně má zásadní význam z pohledu preventivních opatření a řešení nekázně“. Musíme zvažovat, jaké prostředky nebo kázeňské metody zvolit v jednotlivých případech řešení školní nekázně (v příčinách spojených s chováním dítěte). Pokud špatně vyvodíme příčinu neukázněného chování žáka, mohou se veškeré snahy o nápravu nekázně nebo vlastní prevence minout naplnění. Někdy mohou vše zkomplikovat nebo i zhoršit.⁸²

3.3 Školní prevence a kázeň

Žáci ve škole se zpravidla chovají dle daných pravidel, ale také se setkáváme s nežádoucími projevy v chování žáků. V souvislosti s tímto jevem musíme pamatovat na prevenci nežádoucích projevů žáků. Včasná prevence nekázně v mnoha případech ušetří mnoho času a energie učiteli a předejde tak následkům řešení nekázně. Zkušený pedagog předchází kázeňským problémům dle Podlahové tím, že:

- ❖ má potřebné vědomosti v oblastech vývojové a sociální psychologie a také sociální pedagogiky
- ❖ má rutinní dovednosti v rámci svého oboru a tyto průběžně rozvíjí
- ❖ nastavuje pravidla spolupráce a je důsledný při jejich kontrole
- ❖ je emočně vyrovnanou osobností
- ❖ ovládá a uplatňuje didaktické metody v praxi
- ❖ pro poznávání žáků používá pedagogicko-psychologické metody
- ❖ ovládá a používá prostředky pro udržení kázně
- ❖ vyučování vede prostřednictvím atraktivních metod
- ❖ vytváří a udržuje pozitivní klima v rámci třídy.⁸³

Kyriacou vyslovila myšlenku - „*O nevhodném chování žáků platí pravidlo: Prevence je lepší než léčení.*“ Její myšlenka spočívá v tom, že ke snížení výskytu nežádoucích projevů v chování žáků může z velké míry přispět poutavé vyučování, které žáky zaujme a tím

---

⁸² BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 74

⁸³ PODLAHOVÁ, Libuše a Alena JÚVOVÁ. *Učitel sekundární školy I*. Brno: Paido, 2012, s. 87

mnohdy odvrátí projevy jejich nevhodného chování. Autorka uvádí, že: „*Podstata předcházení nežádoucího chování spočívá v bdělosti a reagování*“. Samostatnou kapitolu Kyriacou věnuje strategiím pro předcházení nežádoucímu chování. Zde hraje důležitou roli učitel, který ze své praxe ví, že musí během vyučovací hodiny sledovat projevy žáků ve třídě, upoutat jejich pozornost na probíranou látku. Zkušený pedagog si je vědom toho, že problém nastává ve chvíli, kdy se začne věnovat pouze jednomu žákovi a v tom okamžiku další mohou rušit v práci zbytek třídy. Z pohledu učitele je důležité, aby pravidelně sledoval všechny žáky ve třídě a zároveň dokázal odhalit, zda některý z žáků nemá potíže. V této chvíli se nabízí individuální přístup učitele, podpora a nabídnutí pomoci.⁸⁴

Důležité pro učitele je, aby pravidelně procházel celou třídu a zjišťoval, zda některý z žáků nemá obtíže. Vhodnými otázkami lze zjistit, že žák má problém. Kdyby tak učitel dotazováním neučinil, žák by se na učitele neobrátil. Ve vyučovací hodině je pro učitele také důležité, aby navazoval s žáky oční kontakt. Musí si však uvědomit, že tento nesmí trvat příliš dlouhou dobu. Delší oční kontakt drží učitel v případě, že některý z žáků se nechová adekvátně. Tím se mu snaží naznačit, že by se měl věnovat výuce. Učitel tímto předejde přerušení výuky v hodině.⁸⁵

Z pohledu Podlahové lze například předcházet nekázní níže uvedenými způsoby:

- ❖ vytvořením pozitivního klima ve třídě, tzn. věnovat se přípravě plánu na vyučovací hodinu
- ❖ průběžným kontrolováním a vyhodnocováním aktivit žáka
- ❖ začleněním žáka do aktuální činnosti tak, aby nebyl pozadu nebo stranou od ostatních. Jedná-li se o žáka s horším prospěchem, projevit mu uznání za jeho snahu.
- ❖ udržením kompaktnosti a kontinuity všech žáků a snahou pomoci těm, kteří se nevrovnají tempu ostatních a jsou vzadu
- ❖ motivací, aktivizací a povzbuzováním neustále udržovat zájem žáka, aby neměl myšlenky na jiné věci

---

⁸⁴ KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, s. 103

⁸⁵ KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, s. 103

- ❖ mít na zřeteli, že i když žáci mezi sebou mluví, je to v některých případech užitečné – jako příklad lze uvést skupinovou práci, činnosti komunikativního charakteru
- ❖ kladením otázek se nezaměříme v první chvíli na jednoho žáka, ale položíme otázku všem a následně vyvoláme jednoho z nich
- ❖ srozumitelným formulováním otázek a požadavků na žáky
- ❖ v případě nutnosti přesazováním žáků
- ❖ chválením žáků za dobré chování.

Při prevenci nekázně je důležité si uvědomit, že velká část problémů s kázní vzniká ještě před začátkem výuky, a to v době, kdy jsou ve třídě žáci a zároveň i vyučující.⁸⁶

V případě, že zvažujeme opatření „na podporu kázně ve škole“, pohybujeme se v horizontu čtyř rovin (platform). Jsou tvořeny školou, vedením školy, učiteli a žáky. Dále zde pracujeme se třemi základními rovinami – prevencí nekázně, nápravnou nekázně a výchovou ke kázni.⁸⁷

Je otázkou, zda se dají všechny kázeňské problémy řešit pomocí preventivních opatření, nicméně podstatná část těchto situací může být řešena ještě před samotným vznikem. Dnešní resort školství ve svých „tabulkových profesích“ nemá sociálního pedagoga, ale právě on díky svým vědomostem a dovednostem dokáže diagnostikovat problémové situace a předejít vzniku vážnějších problémům vzniklých ze sociálně patologických jevů.

---

⁸⁶ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004, s. 101-102

⁸⁷ BENDL, Stanislav. *Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, s. 232-233

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Tato část mojí bakalářské práce je empiricky zaměřená. Mojí snahou je zmapování a analýza problémů, které se v rámci vyučování vyskytují. Dnešní mládež mnohdy postrádá potřebnou sebekázeň, a tak má pedagog nesnadnou cestu k naplnění svého poslání. Dle mého názoru hraje v tomto prioritní úlohu rodina a její výchovné působení. Respekt k autoritám, společensky přijatelné reakce na vypjaté situace, slušnost v chování, to jsou jen některé charakteristiky, které má rodina předat svým potomkům. Je bohužel pravdou, že tomu tak vždy není a jedinci, kteří v rámci sociálních interakcí postrádají přizpůsobivost, narušují třídní klima a strhávají ostatní „přizpůsobivé“ spolužáky k nepravostem. Je proto důležité se těmito aspekty věnovat a preventivně působit nejen na tyto ohrožující jedince, ale také na celou třídu. Z kontaktu s jednotlivými pedagogy a i z vlastní zkušenosti vím, že několik takto chovajících se jedinců dokáže „nakazit“ celou třídu a to i žáky, kteří v předchozích obdobích neměli s chováním problémy. Pro pedagoga je také nezbytná spolupráce se zákonnými zástupci žáky, kteří v ideálním případě mají zájem o spolupráci na řešení vzniklých problémů. Je také vhodné jejich zapojení do preventivních opatření, majících za cíl zamezení, nebo alespoň omezení negativních projevů.

4.1 Cíl výzkumu

Jak již bylo řečeno, třídní klima a školní úspěšnost je ovlivňována mnoha aspekty v rozličných oblastech. V rámci výzkumného šetření bych chtěla provést analýzu otázek, které byly položeny pedagogům ze základních škol a v návaznosti na toto vyhodnocení dojít k potvrzení, nebo vyvrácení položených hypotéz. Současně se také zaměřím na specifikaci problémových situací probíhajících ve školním prostředí a na základě těchto zjištění vypracuji doporučení v oblasti prevence školní nekázně určené pro pedagogické pracovníky.

4.2 Hypotézy

Výzkumné šetření obsahuje několik základních kroků, mezi které patří stanovení výzkumného problému, formulace hypotéz, jejich ověření a nesmí chybět vyvození závěrů a jejich interpretace. Při formulaci hypotéz je důležité dodržet několik základních pravidel. První pravidlo říká, že správně položená hypotéza je vyjádřena formou oznamovací věty. Dále musí „*hypotéza vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými*“. V neposlední řadě je důležitá možnost empirického potvrzení stanovené hypotézy spočívající v tom, že proměnné obsažené v hypotéze, jsou měřitelné.⁸⁸

Stanovené hypotézy:

Hypotéza 1: Kázeňské problémy se řeší více u chlapců než u dívek.

Hypotéza 2: Více kázeňských problémů se řeší u žáků 2. stupně než u žáků 1. stupně.

Hypotéza 3: V rámci kázeňských přestupků jsou u žáků častější vulgární výrazy než vyrušování v rámci výuky.

4.3 Výzkumný vzorek

Pro moje výzkumné šetření jsem si vybrala respondenty ze základních škol v rámci Jihomoravského kraje. Celkově jsem oslovila čtyři základní školy, ve kterých se výzkumu zúčastnilo 69 respondentů. Náhodnost výběru respondentů byla zaručena tím, že dotazníky byly předány na sekretariát školy, kde je pedagogové vyplňovali samostatně a následně je zanechali na místě, kde si je převzali.

Pro identifikaci výzkumného vzorku byly použity první tři otázky v dotazníku, které se zaměřovaly na umístění školy, působnost učitele a na jeho praxi.

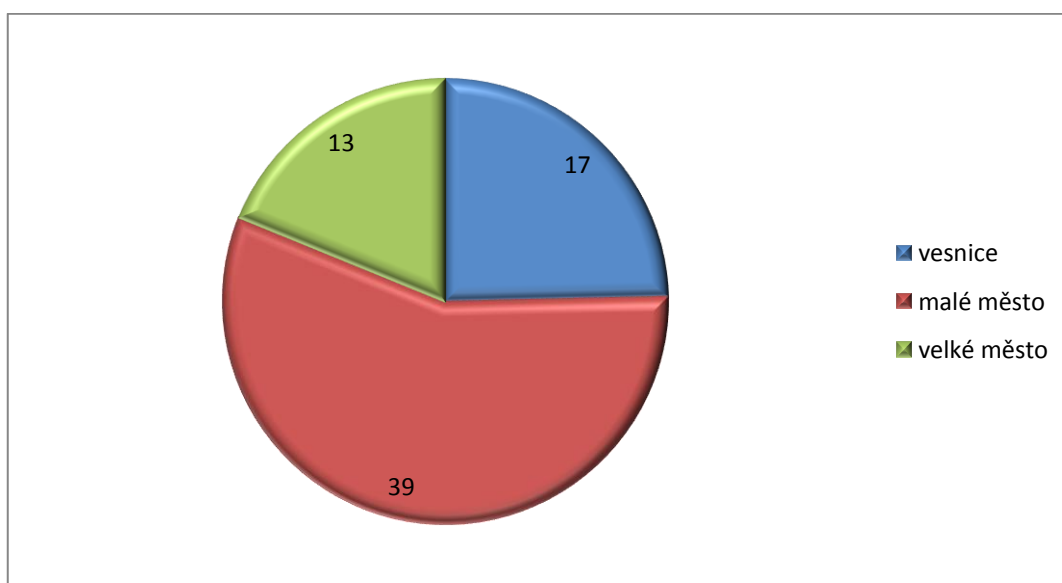
⁸⁸ CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 9-11

První otázka v dotazníku měla za cíl zjistit, v jakém místě se nachází škola, ve které konkrétní pedagog působí. V procentuálním vyjádření byli nejvíce zastoupeni respondenti z malého města, a to v 56%, druhé místo obsadili s 25% respondenti vyučující na vesnici a v poslední řadě se umístili respondenti z velkého města s 19%.

Tabulka 1. Působení pedagoga v rámci umístění školy

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Vesnice	17	25%
Malé město	39	56%
Velké město	13	19%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 1. Působení pedagoga v rámci umístění školy (počet odpovědí)

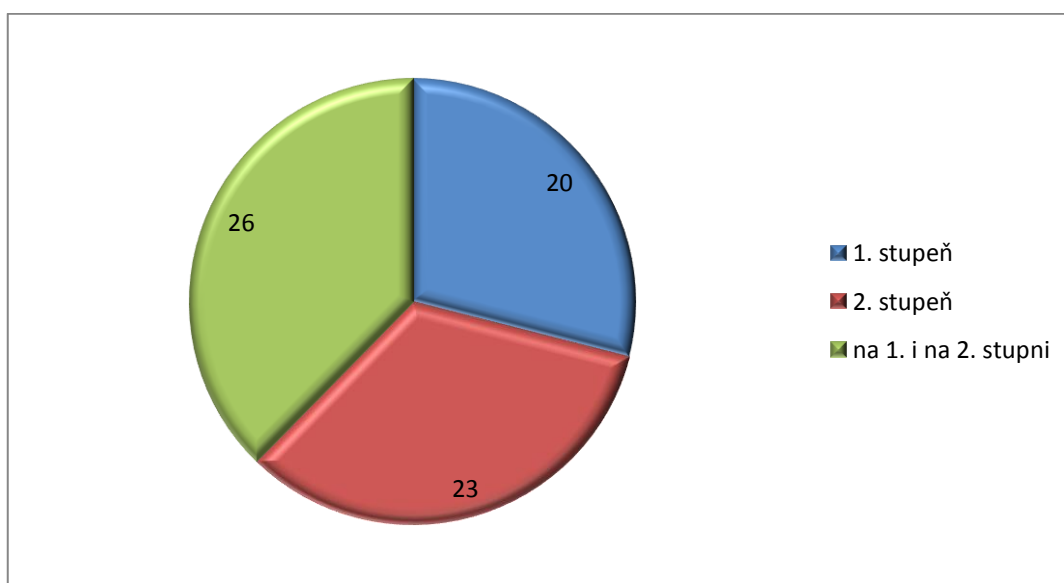
Zdroj: vytvořeno autorem práce

V následující otázce jsem zjišťovala, na jakém stupni základní školy pedagog působí. Tato otázka je důležitá, protože nám pomůže při orientaci v názorech respondentů na jednotlivé otázky v dotazníku. Z níže uvedeného vyplývá, že nejvyšší počet respondentů vyučuje na 1. i na 2. stupni základní školy, a to 38% z dotazovaných.

Tabulka 2. Působení pedagoga dle stupně výuky

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
1. stupeň	20	29%
2. stupeň	23	33%
Na 1. i na 2. stupni	26	38%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 2. Působení pedagoga dle stupně výuky (počet odpovědí)

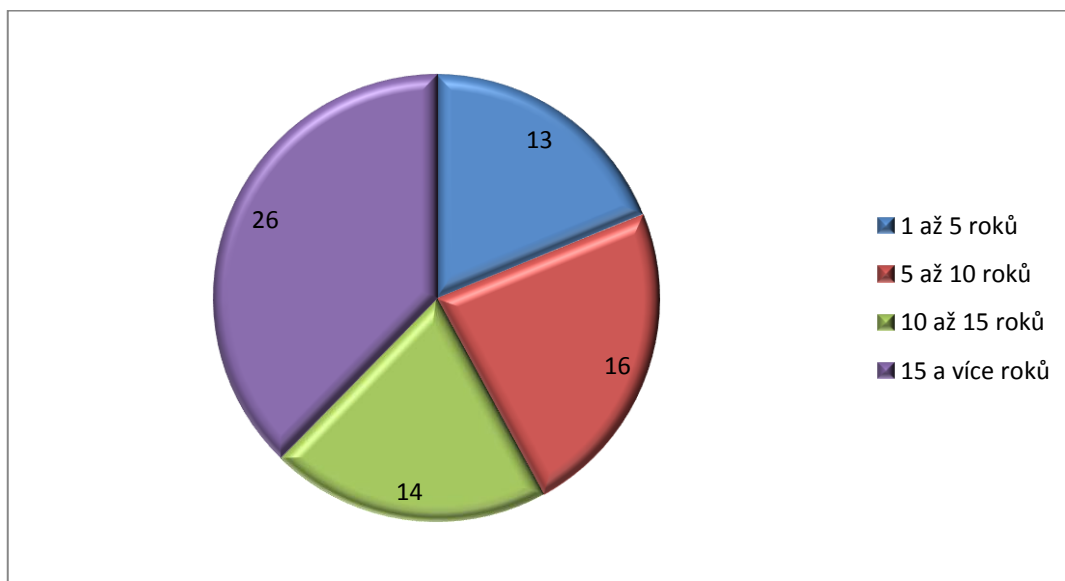
Zdroj: vytvořeno autorem práce

V rámci výzkumného vzorku je také důležitá otázka zaměřená na délku praxe na základních školách. Z výsledku vyplývá, že nejvíce respondentů vyučuje déle než 15 roků na základní škole. Je otázkou, zda je to dobrá zpráva, protože moderní doba potřebuje flexibilitu ve změnách výuky, na druhou stranu je také důležitá zkušenost pedagoga.

Tabulka 3. Délka působení pedagoga na základní škole

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
1 až 5 roků	13	19%
5 až 10 roků	16	23%
10 až 15 roků	14	20%
15 a více roků	26	38%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 3. Délka působení pedagoga na základní škole (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

4.4 Metody výzkumu

V rámci mého výzkumného šetření jsem se zaměřila na kvantitativně orientovaný výzkum. „Klasické kvantitativně orientované pedagogické výzkumy vycházejí z pozitivismu, z čehož vyplývá přesvědčení o existenci jedné objektivní reality, která není závislá na našich citech, postojích a přesvědčení“. V rámci kvantitativního výzkumu se zaměřujeme na větší počet respondentů než v případě kvalitativního výzkumu, kde se snažíme dojít k porozumění jevu na základě vcítění se do zkoumaného problému. U kvantitativního výzkumu se snažíme o udržení odstupů a zobecnění výsledků. Pro sběr dat jsem použila dotazník, který je v rámci kvantitativního výzkumu jednou z nejčastějších technik určených pro sběr dat. Otázky v dotazníku jsou předkládány jako uzavřené, vyjma otázky poslední, kterou jsem nechala otevřenou, abych zjistila podněty k zamyšlení nad tím, co by pedagogové v rámci jejich profese přivítali. Tato otázka nebude použita pro vyhodnocení hypotéz, nicméně ji zohledním v rámci svého doporučení.⁸⁹

4.5 Organizace a zpracování výzkumu

S přípravou praktické části jsem započala v listopadu minulého roku a dotazníky jsem k respondentům doručila v lednu 2015. Celkově jsem na čtyři základní školy doručila 100 dotazníků a zpět jsem obdržela 69 vyplněných dotazníků. Návratnost tedy představovala 69% z celkově odeslaných.

4.6 Výsledky výzkumu

V rámci této kapitoly se zaměřím na vyhodnocení otázek v dotazníku. Otázky, které byly směřovány k umístění základní školy, zařazení ve výuce a délce praxe jsem vyhodnotila v předcházející kapitole 4.3, která se zabývala specifikací výzkumného vzorku.

---

⁸⁹ OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010, s. 17-25

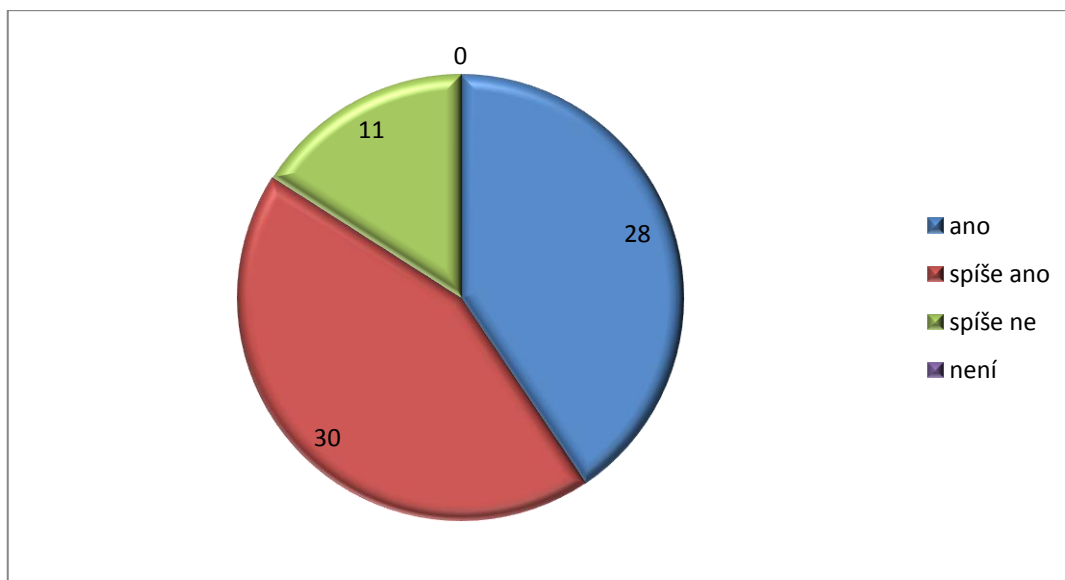
Otázka č. 4: Myslíte si, že na vaší základní škole je podnětné prostředí pro výuku a přispívá dobrému klimatu třídy?

Dosažení podnětného prostředí je jednou z prioritních snah vedení škol i celého školského systému. Již Komenský věděl, že podnětné prostředí má kladný vliv na studijní výsledky žáků. Proto je dobrou zprávou, že v hodnocených školských zařízeních jednoznačně převládá kladný názor na tuto problematiku.

Tabulka 4. Analýza otázky č. 4

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Ano	28	41%
Spíše ano	30	43%
Spíše ne	11	16%
Není	0	0%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 4. Analýza otázky č. 4 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

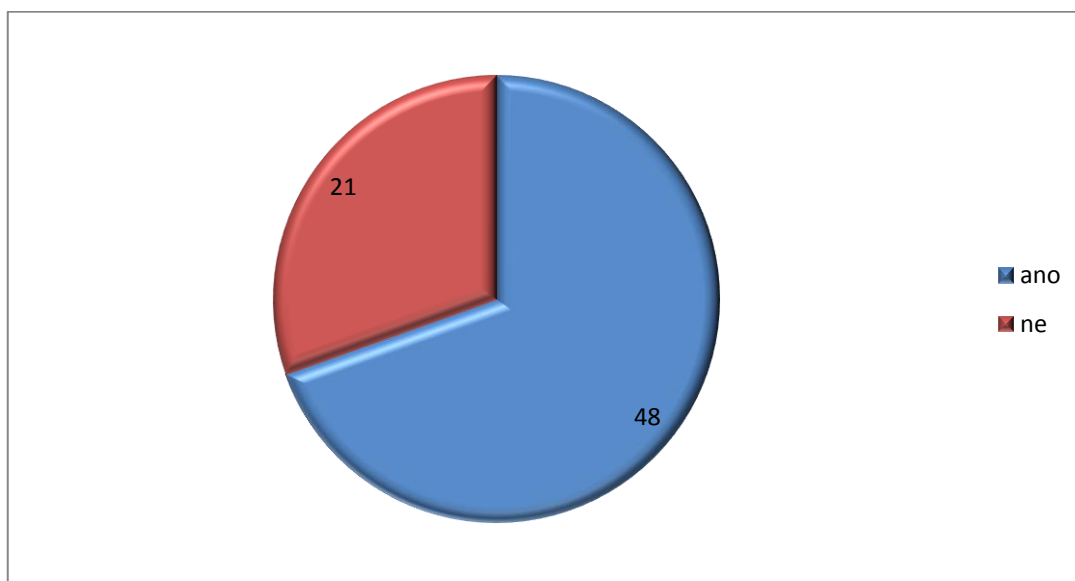
Otázka č. 5: Jsou na vaší škole uskutečňovány programy pro upevnění školní kázně?

Cílené působení proti školní nekázní formou speciálních programů je jednou z účinných forem boje proti tomuto fenoménu. Jedná se o programy, které působí jednak přímo na následky školní nekázně, ale v mnoha případech jde o preventivní opatření mající za cíl předcházet těmto jevům. Kladně odpovědělo 48 pedagogů, což představuje 70% respondentů.

Tabulka 5. Analýza otázky č. 5

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Ano	48	70%
Ne	21	30%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 5. Analýza otázky č. 5 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

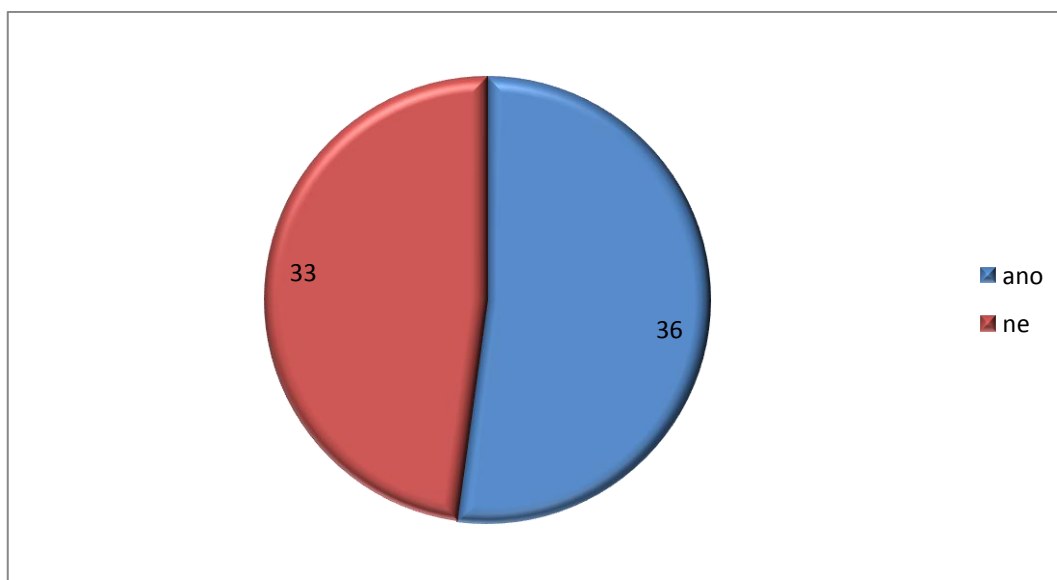
Otázka č. 6: Docházejí rodiče žáků, kteří mají kázeňské problémy, na pravidelné rodičovské schůzky?

V případě, že má žák kázeňské problémy, měla by být ze strany rodičů zřejmá snaha o zjištění podstaty vzniklých potíží a nastolena spolupráce s třídním učitelem směřující ke zlepšení situace. Je alarmující, že skoro polovina pedagogů uvádí, že rodiče tyto schůzky nenavštěvují a právě primární výchovné působení se nachází v rodinném prostředí.

Tabulka 6. Analýza otázky č. 6

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Ano	36	52%
Ne	33	48%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 6. Analýza otázky č. 6 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

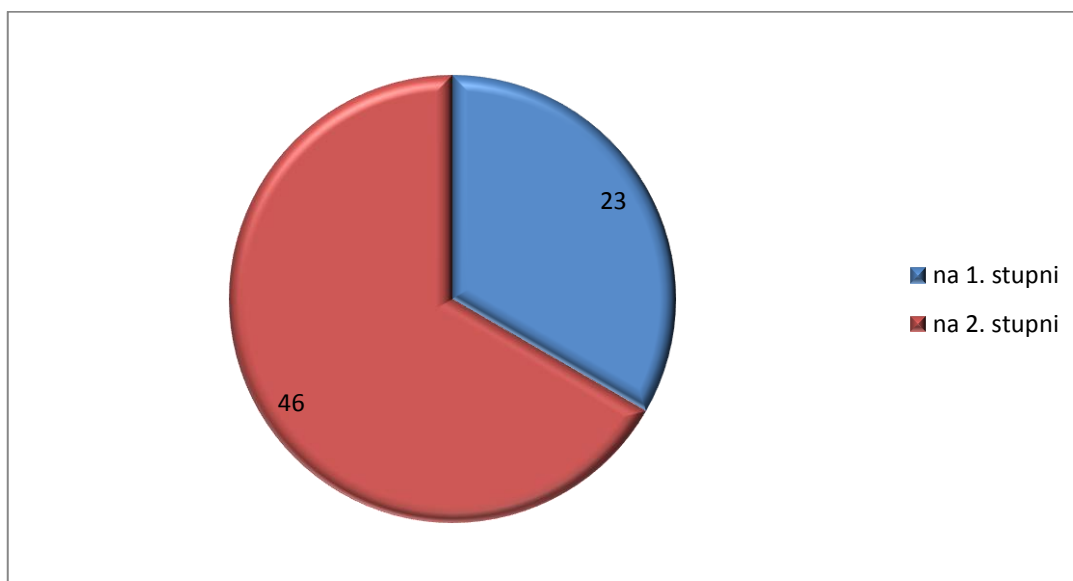
Otázka č. 7: Shledáváte více kázeňských problémů u žáků?

Tato otázka měla ambici zjistit, na jakém stupni základní školy se vyskytuje větší počet kázeňských problémů. Je zřejmé, že žáci na druhém stupni vykazují více neukázněnosti, protože 67% pedagogů označilo druhý stupeň jako ten, který produkuje více obtíží. Na tuto situaci má vliv několik faktorů, kde určujícím je věk žáků a jejich vstup do puberty, ale také zájem rodičů o školní prospěch a dění ve školním prostředí.

Tabulka 7. Analýza otázky č. 7

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Na 1. stupni	23	33%
Na 2. stupni	46	67%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 7. Analýza otázky č. 7 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

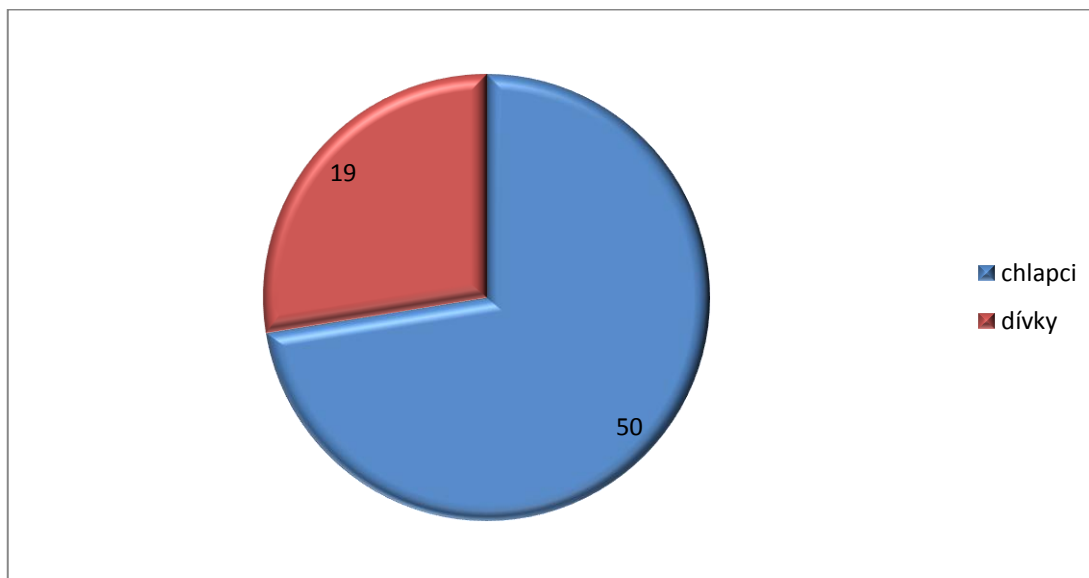
Otázka č. 8: Problémy s udržení kázně v rámci vyučování mají častěji?

Je zažitou představou, že ukázněnější jsou ve školním prostředí dívky, než chlapci. Touto otázkou jsem chtěla tuto představu ověřit a zjistit, kolik pedagogů sdílí tento názor. Pedagogové v 72% uvedli, že více problémů se vyskytuje u chlapců, nicméně 28% jich má za to, že jsou to dívky.

Tabulka 8. Analýza otázky č. 8

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Chlapci	50	72%
Dívky	19	28%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 8. Analýza otázky č. 8 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

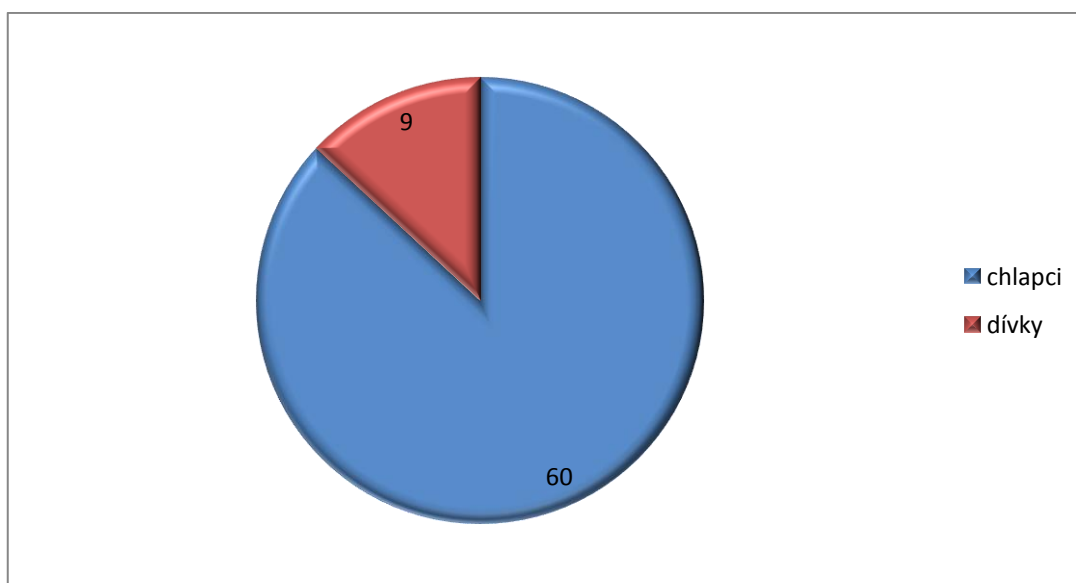
Otázka č. 9: Násilí na spolužácích se dopouštějí v současné době více?

Otázka násilí ve školním prostředí se stále častěji skloňuje i v českém školství. Jedná se o drobnější přečiny, ale vyskytují se i jevy, které můžeme označit za sociálně patologické. Fyzické násilí ve formě šikany spolužáků je nebezpečné, protože je mnohdy konáno skrytě a šikanovaná osoba má obavu sdělit tuto skutečnost učitelům. Následky tohoto počínání mohou být tristní a v krajních případech dohánějí šikanovaného až k sebevraždě. Zde jasně převažuje názor, že násilí na spolužácích se častěji dopouštějí chlapci.

Tabulka 9. Analýza otázky č. 9

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Chlapci	60	87%
Dívky	9	13%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 9. Analýza otázky č. 9 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

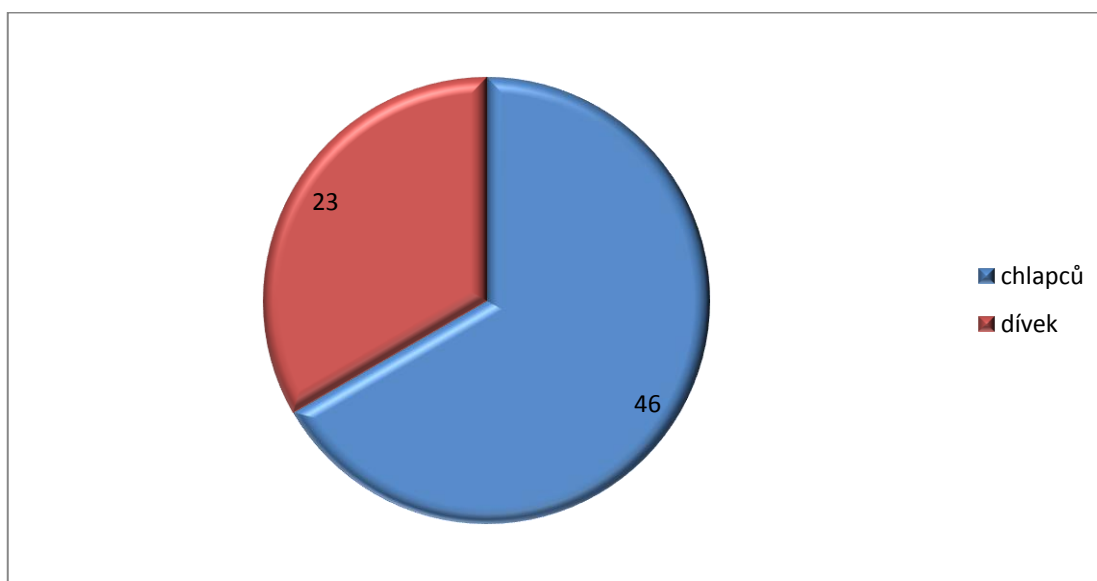
Otázka č. 10: Neomluvená absence se častěji vyskytuje u?

Neomluvená absence je dalším projevem školní nekázně, který se objevuje na školách. V této situaci je nezbytná spolupráce mezi rodiči a školou, kdy rodič může tento nešvar značně omezit. I zde více respondentů označilo chlapce jako ty, kteří častěji v tomto bodě porušují školní řád.

Tabulka 10. Analýza otázky č. 10

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Chlapců	46	67%
Dívek	23	33%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 10. Analýza otázky č. 10 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

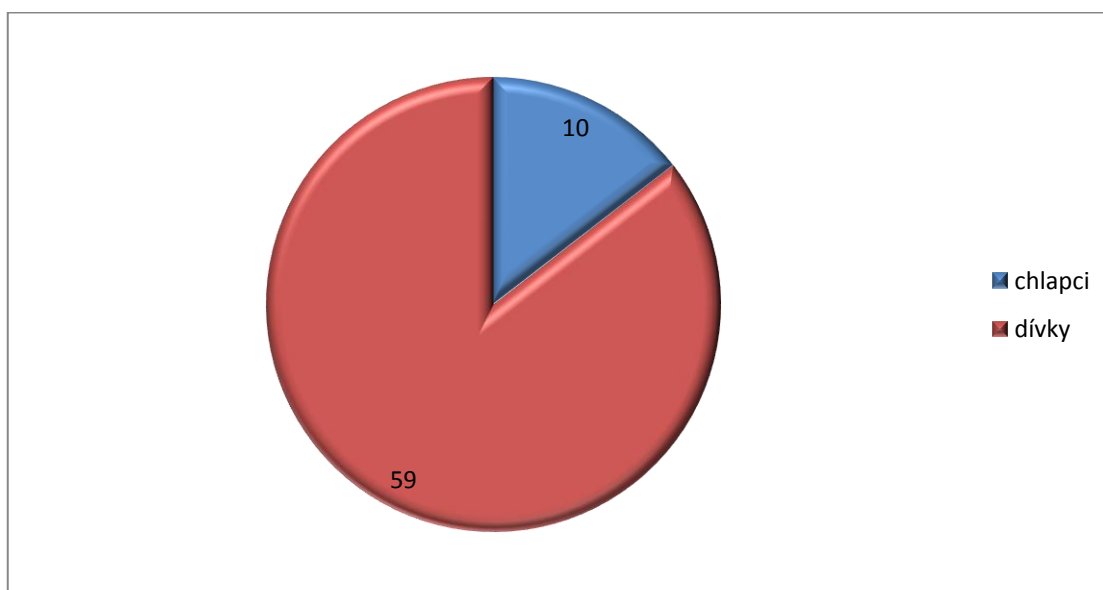
Otázka č. 11: Při plnění školních povinností jsou důslednější?

Školní povinnosti jsou pojmem značně obsáhlým a můžeme mezi ně zahrnout např. přípravu na vyučování, která obsahuje nošení pomůcek, vypracování domácích úkolů, včasný příchod do výuky atd. Respondenti označili jako důslednější dívky, a to v 86%, chlapce jako důslednější vidí pouze 14% respondentů.

Tabulka 11. Analýza otázky č. 11

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Chlapci	10	14%
Dívky	59	86%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 11. Analýza otázky č. 11 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

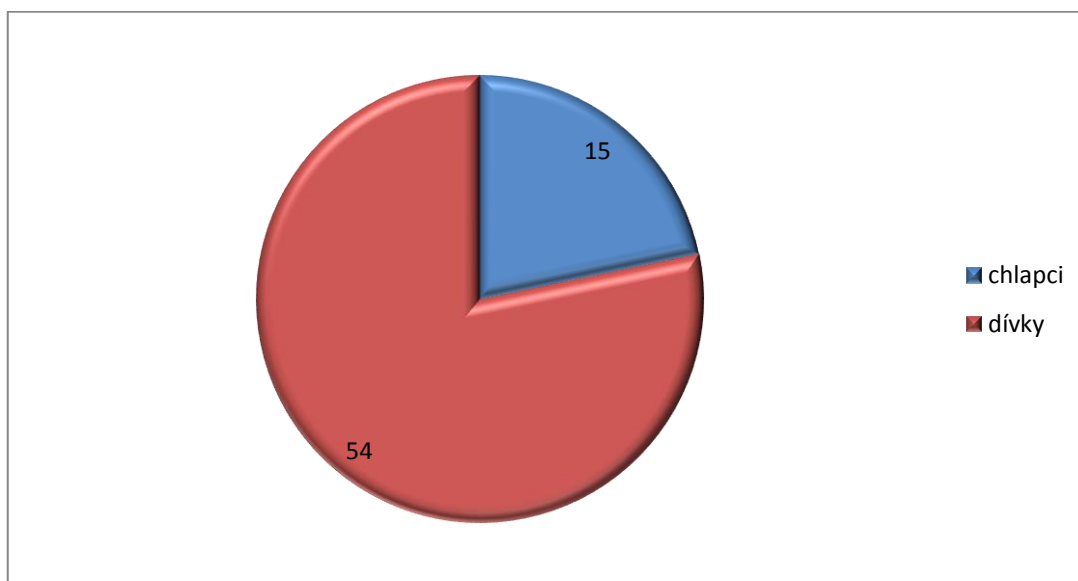
Otázka č. 12: V rámci přestávek mezi výukou jsou ukázněnější?

Využití přestávky mezi výukou je u žáků různé. Přestávka je primárně určena k odpočinku, relaxaci, k vykonání biologických potřeb a také k přípravě pomůcek a učebnic pro další výuku. Mnozí žáci nerespektují tato doporučení a o přestávkách se honí po učebnách a chodbách, perou se, či jinak porušují školní řád. I zde jsou dívky označeny jako ukázněnější a takto je označilo 78% pedagogů.

Tabulka 12. Analýza otázky č. 12

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Chlapci	15	22%
Dívky	54	78%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 12. Analýza otázky č. 12 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

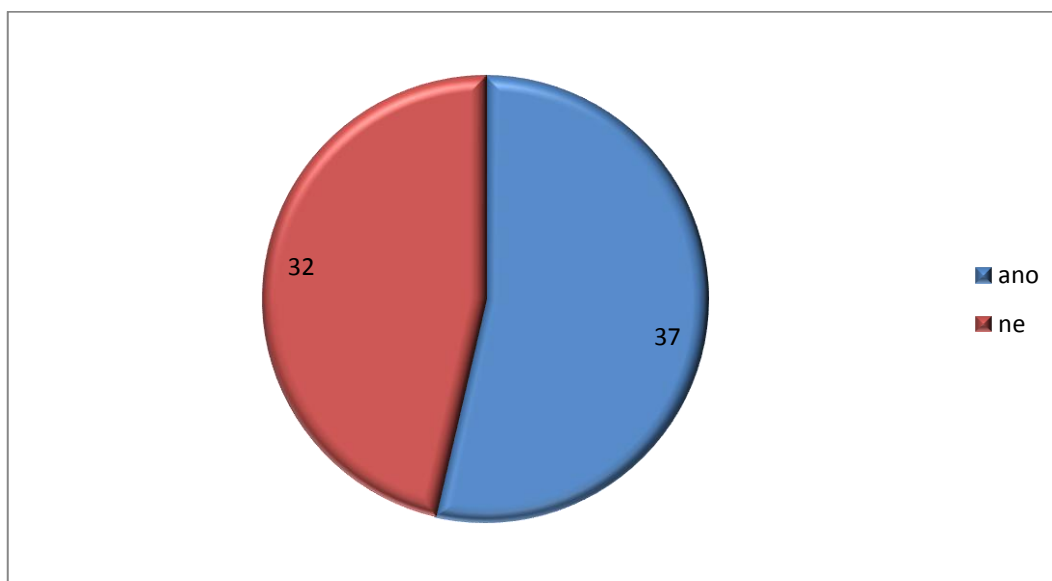
Otázka č. 13: Setkáváte se s porušováním kázně při volnočasových aktivitách v rámci školy?

Různé kroužky tvoří doplňkové aktivity, které přináší žákům škola. Tito se zde mohou rozvíjet v rámci sportovních aktivit, jazykových dovedností, informačních technologií, kulturních aktivit atd. Tyto kroužky jsou dobrovolné a i přesto 54% respondentů uvádí, že i při těchto činnostech se setkávají s porušováním kázně.

Tabulka 13. Analýza otázky č. 13

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Ano	37	54%
Ne	32	46%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 13. Analýza otázky č. 13 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

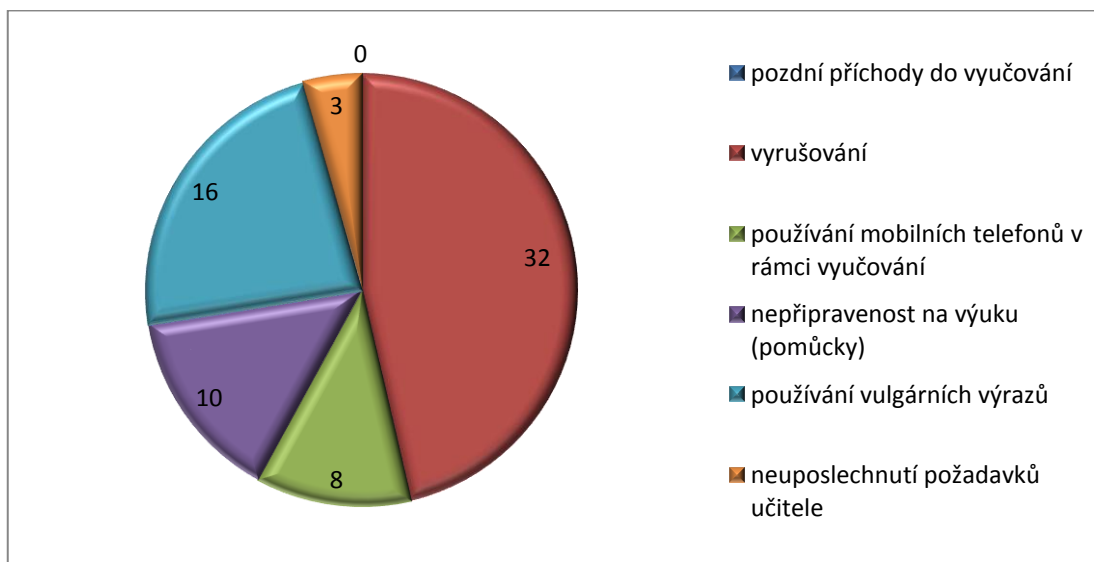
Otázka č. 14: Jaké kázeňské přestupky jsou u žáků nejčastější?

Pro finální doporučení je důležitá informace, která nám sdělí, jaké kázeňské přestupky převládají. Ptala jsem se 69 respondentů na jejich zkušenosti nabyté v praxi. Nejpersvědčivější byla varianta „vyrušování“, kterou pedagogové uvedli v 46%. Jako druhou nejčastější variantu uvedli používání vulgárních výrazů.

Tabulka 14. Analýza otázky č. 14

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Pozdní příchody do vyučování	0	0%
Vyrušování	32	46%
Používání mobilních telefonů v rámci vyučování	8	12%
Nepřipravenost na výuku (pomůcky)	10	14%
Používání vulgárních výrazů	16	23%
Neuposlechnutí požadavků učitele	3	4%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 14. Analýza otázky č. 14 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

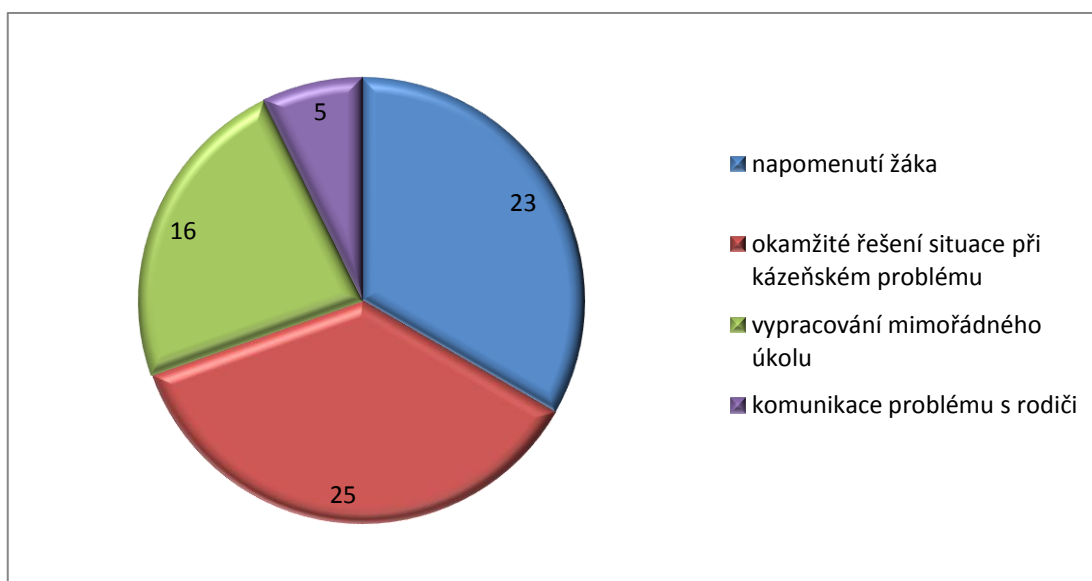
Otázka č. 15: Co je podle Vás účinnější pro udržení kázně při vyučování?

Zkušenosti s řešením školní nekázně mají pedagogové různé. Oslovení respondenti se nejvíce přiklání k okamžitému řešení při kázeňském problému. Jako druhou nejúčinnější formu hodnotí respondenti napomenutí žáka. Je zvláštní, že pouze 7% pedagogů vidí jako nejúčinnější komunikaci problému s rodiči.

Tabulka 15. Analýza otázky č. 15

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Napomenutí žáka	23	33%
Okamžité řešení situace při kázeňském problému	25	36%
Vypracování mimořádného úkolu	16	23%
Komunikace problému s rodiči	5	7%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 15. Analýza otázky č. 15 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

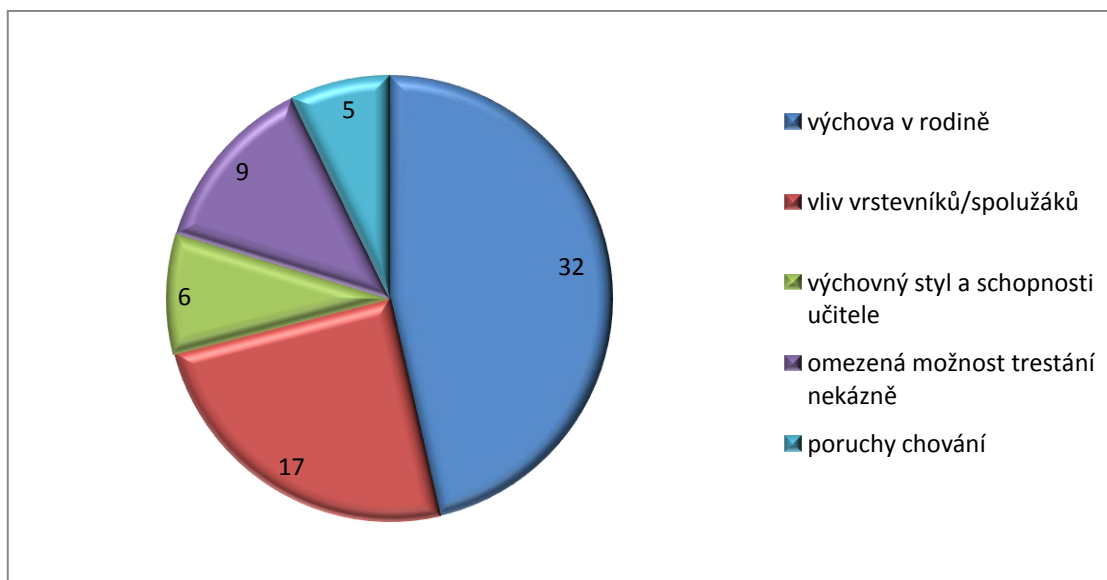
Otázka č. 16: Co považujete za hlavní příčinu školní nekázně?

V této otázce jsem se chtěla dopátrat postoje respondentů k příčinám školní nekázně. Nejvíce respondentů zastává názor, že vše je v rukou rodinné výchovy. Rodinná výchova jako primární výchovná instituce je z velké části zodpovědná za to, jakým způsobem připraví mladé jedince do života. Druhou nejfrekventovanější odpovědí byl vliv vrstevníků/spolužáků.

Tabulka 16. Analýza otázky č. 16

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Výchova v rodině	32	46%
Vliv vrstevníků/spolužáků	17	25%
Výchovný styl a schopnosti učitele	6	9%
Omezená možnost trestání nekázně	9	13%
Poruchy chování	5	7%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 16. Analýza otázky č. 16 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

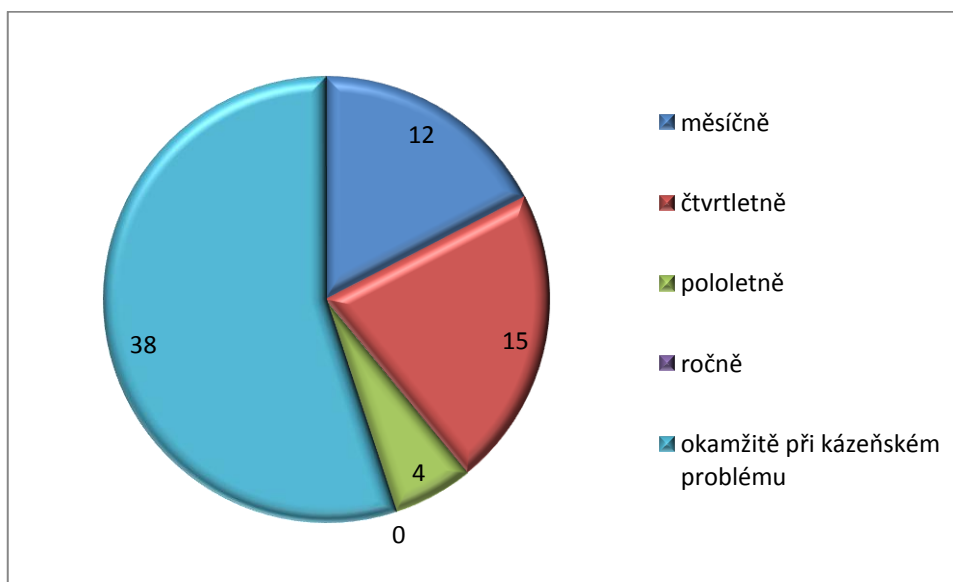
Otázka č. 17: Jak často kontaktujete rodiče žáků s kázeňskými problémy?

V případě, že se objeví kázeňské problémy, je ze strany pedagoga nezbytné, aby kontaktoval rodiče žáka. Mezi respondenty se objevily rozdílné názory na to, jak často tyto kontaktovat. Nejčastěji, a to v 55%, se objevila odpověď okamžitě při kázeňském přestupku. Pro 22% pedagogů je přijatelné, aby rodiče byli kontaktováni čtvrtletně.

Tabulka 17. Analýza otázky č. 17

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Měsíčně	12	17%
Čtvrtletně	15	22%
Pololetně	4	6%
Ročně	0	0%
Okamžitě při kázeňském problému	38	55%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 17. Analýza otázky č. 17 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

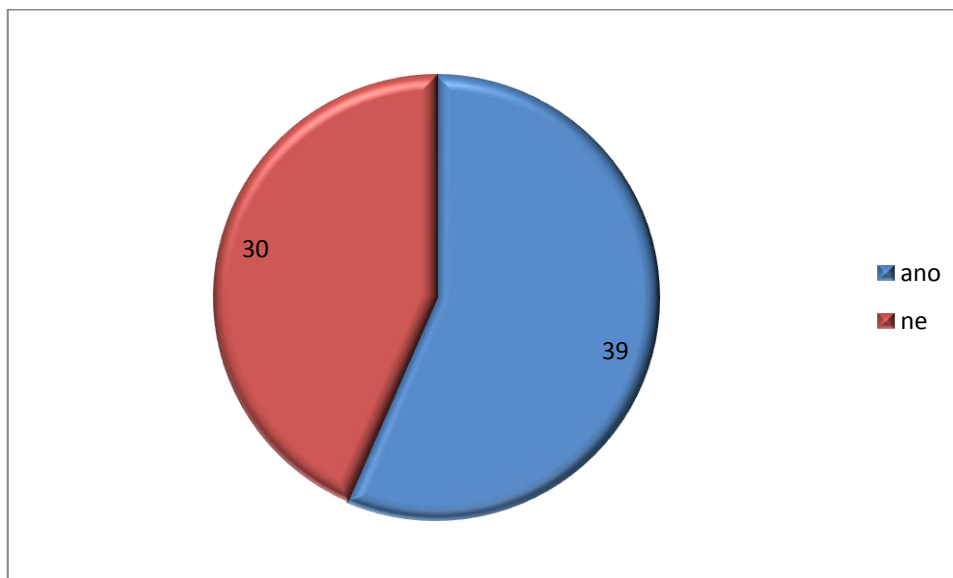
Otázka č. 18: Využíváte na vaší škole služeb školního psychologa?

Školní psycholog není v této chvíli povinnost, ale možnost, kterou základní školy využívají. Pokud je školní nekázeň opakovaná nebo závažná, je na místě, aby si s žákem o této záležitosti promluvil odborník. Je dobrou zprávou, že 57% respondentů uvádí, že na jejich škole využívají školního psychologa.

Tabulka 18. Analýza otázky č. 18

	Počet (odpovědí)	Vyjádření v %
Ano	39	57%
Ne	30	43%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 18. Analýza otázky č. 18 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Otázka č. 19: Využíváte na vaší škole služeb výchovného poradce?

Odpověď na tuto otázku se dala očekávat, protože každá škola by měla těchto služeb využívat. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda o této skutečnosti všichni respondenti vědí. Nebylo proto překvapením, že 100% respondentů odpovědělo kladně.

Tabulka 19. Analýza otázky č. 19

	Počet	%
Ano	69	100%
Ne	0	0%
Celkem	69	100%

Zdroj: vytvořeno autorem práce

Graf 19. Analýza otázky č. 19 (počet odpovědí)

Zdroj: vytvořeno autorem práce

4.7 Diskuze

V návaznosti na vyhodnocení otázek považuji za vhodné zamyšlení nad tím, co nám tyto informace říkají a jaké kroky bychom měli uskutečnit v rámci prevence, ale i samotného působení na ohrožené jedince. To, že respondenti byli ochotni vyplnit předložené dotazníky, značí zaujetí pedagogů touto problematikou a ukazuje to na aktuálnost problému. Je zřejmé, že školní nekázeň se vyskytovala i dříve a musíme počítat s tím, že ji zcela vymýtíme. Nicméně je důležité zamýšlet se nad primárními důvody vzniku a tyto pokud možno dopředně eliminovat.

V rámci výzkumného šetření jsem položila tři hypotézy, které se k této problematice vztahují. Ve světle analyzovaných odpovědí od respondentů je potřebné tyto potvrdit, nebo vyvrátit:

Hypotéza 1: Kázeňské problémy se řeší více u chlapců než u dívek.

Tato hypotéza měla za cíl zjistit, zda platí „genderové“ předsudky ohledně aktérů nekázně. K tomuto je možno využít data z otázky č. 8, kde se respondenti vyjadřovali k této problematice. Uvedenou hypotézu je možno považovat za **potvrzenou**, protože 72% respondentů uvedlo, že chlapci jsou v tomto ohledu ti, se kterými je spojena větší účast na kázeňských přestupcích.

Také u vyhodnocení otázky č. 12, která se zabývá projevy nekázně o školních přestávkách, docházíme ke zjištění, že v 78% jsou chlapci ti, kteří jsou méně ukázněni v porovnání s dívkami.

Hypotéza 2: Více kázeňských problémů se řeší u žáků 2. stupně než u žáků 1. stupně.

U této hypotézy chceme dojít k poznání, v jakém stádiu školní docházky jsou větší problémy se školní nekázní. Ve světle analýzy otázky č. 7 můžeme tuto hypotézu **potvrdit**, protože 67% pedagogů označilo druhý stupeň jako ten, který produkuje více obtíží.

Hypotéza 3: V rámci kázeňských přestupků jsou u žáků častější vulgární výrazy než vyrušování v rámci výuky.

Tato hypotéza byla **vyvrácena** v souvislosti s vyhodnocením otázky č. 14, ze které vyplývá, že vulgární výrazy jsou označovány pedagogy jako častější pouze v 23% oproti vyrušování, které označilo 46% respondentů.

V úvodu práce jsem uvedla, že bych ráda vypracovala v návaznosti na teoretickou část práce a informace vyplývající z výzkumného šetření doporučení pro pedagogy, kteří s dětmi na základní škole pracují. Jsem si vědoma toho, že každý pedagog má jiný styl výuky a za svoji pracovní kariéru se setkal s mnoha problémy sociálně-patologického rázu, které ho ovlivnily. Moje doporučení bude směřováno k úpravě prostředí, ke komunikaci s rodiči žáků, kteří vykazují problémy s udržení kázně ve školním prostředí.

Již Komenský zastával rčení „škola hrou“. Když se nad tímto zamyslíme, tak i v dnešní uspěchané době nalezneme příklady na moderních základních školách, kde pedagogové mají snahu o vyniknutí individuality každého žáka tím, že mu nechají prostor pro osobité vyjádření jeho myšlenek a názorů. Je to o tom, že „strnulý“ typ výuky nepřináší potřebné zapojení žáků do výuky a nepřináší prostor k potřebné diskuzi nad probíraným problémem. Je tedy potřebné vnést do výuky co možná nejvíce interaktivnosti, která rozproudí komunikaci ve třídě a zvýší zájem žáků o probírané téma. Podnětné školní prostředí se dá také docílit vstupem moderních technologií do výuky. Jedná se o různé interaktivní tabule, propojení počítače s interaktivní tabulí, které umožní pedagogovi názornou ukázkou probíraného tématu z prezentací, internetu a dalších médií.

Z průzkumu a hypotéz vyplynulo, že nejvíce kázeňských problémů vyvstává od chlapců na druhém stupni základních škol. Právě na tyto by se měl pedagog zaměřit v rámci preventivních opatření a věnovat jim více pozornosti. Není to o „tvrdém přístupu“, ale o diskuzi a projevení opravdového zájmu o ně samotné. Je smutnou zkušeností, kterou potvrzují i samotní pedagogové, že jeden či dva takto jednající chlapci ve třídě dokážou strhnout značnou část třídy k tomuto jednání. Pedagog by měl být schopen detekovat tyto jedince a v součinnosti s výchovným poradcem věnovat těmto zvýšenou pozornost. Prevence je vždy účinnější než restrikce a u dětí školního věku to platí dvojnásob. Pro pedagoga je velmi důležitá pozitivní atmosféra a přátelské třídní klima, ve kterém je učitel brán jako vzor, nikoli hrozba. Pravidelná spolupráce s rodiči na řešení vzniklých obtíží, vcítění se do motivů tohoto jednání a celková snaha o řešení vzniklých situací je ta správná cesta k nápravě.

ZÁVĚR

Celou touto bakalářskou prací se prolíná fenomén školní nekázně, který je detailně popsán jednak v kapitolách teoretické části, která je zaměřena na charakteristiku školní nekázně, sociální klima třídy a diagnostiku s tímto spojenou, ale také v rámci praktické části, v níž je provedeno výzkumné šetření zaměřené na tuto problematiku.

Školní nekázeň je nutno brát jako výsledný projev, kterému předchází vliv mnoha aspektů na žáka působících. Je zřejmé, že situace pedagogů není jednoduchá, protože jsou podrobena tlaku ze strany rodiny, společnosti a v neposlední řadě také zákonných norem, které ohraničují pravomoci pedagoga ve vyučovacím procesu. Z výzkumného šetření vyplynulo, že nejvíce pedagogů vidí hlavní důvod nekázně v rodinné výchově. Rodina jako primární výchovná instituce selhává ve svém působení, a to hlavně vzhledem k zaneprázdněnosti rodičů, kteří se snaží zabezpečit potřeby rodiny. Škola mnohdy nahrazuje rodinu v této výchovné funkci, protože rodiče buď nemají čas se dětem věnovat, nebo o ně nemají zájem. Jako druhý nejčastější důvod uvedli vliv vrstevníků, který je v této sociální skupině také značný. Dnešní mladá generace má často problém s uznáním autorit a tato situace se následně přenáší také do školního prostředí. Kázeň ve školním prostředí je problém, který je potřebné řešit. Je zde potřebné věnovat se dlouhodobým konceptům předcházení školní nekázně, které budou zaměřeny na palčivá místa školního procesu. Sociální pedagog v této chvíli není „tabulkovou pozicí“ v rámci školní výuky a prevence, což je ke škodě věci, protože jeho znalosti a dovednosti mohou přispět k řešení mnohých problémových situací. Sociální pedagogika má vzhledem ke svému zaměření možnost preventivního působení na jedince, ale i skupiny, které vykazují příznaky patologického jednání. Žáci tráví ve školním prostředí značnou část dne, a pokud k tomu přidáme volnočasové aktivity pořádané školou, tak zjistíme, že možný vliv na tyto jedince je značný.

Co říci závěrem? Společnost má zájem o rozvoj mladé generace, která bude schopna plnit svoji roli. V médiích často slycháváme o násilí ve školním prostředí a právě neřešená školní nekázeň doprovázená neschopností uznat autoritu může být jednou z počátečních fází pozdějších potíží. Apeluji proto na pedagogy, rodiče, ale také na zákonodárce, aby těmto případům věnovali potřebnou pozornost, protože jen tak můžeme zajistit bezpečí pro naše děti....

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENDL, Stanislav. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton, 2011, 260 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
- [2] BENDL, Stanislav. *Strašidlo nekázně aneb Hledání východiska ze školských labyrintů*. 1. vyd. Praha: TH, 1998, 229 s. ISBN 80-86065-13-8.
- [3] BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, 267 s. ISBN 80-85866-80-3.
- [4] BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.
- [5] BENDL, Stanislav. *Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4.
- [6] BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. Vyd. 2. Praha: Fortuna, 2001, 127 s. ISBN 80-7168-754-5.
- [7] CANGELOSI, James S. *Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009, 289 s. ISBN 978-80-7367-650-6.
- [8] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
- [9] ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 160 s. ISBN 978-80-247-1718-0.
- [10] ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
- [11] FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014, 383 s. ISBN 978-80-262-0741-2.
- [12] GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008, 209 s. ISBN 978-80-7409-010-3.
- [13] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, 127 s. ISBN 978-80-7290-471-6.
- [14] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-80-7367-628-5.

- [15] CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 168 s. ISBN 80-244-1367-1.
- [16] KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 258 s. ISBN 978-80-247-4502-2.
- [17] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [18] KREJČOVÁ, Věra a Jana KARGEROVÁ. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 228 s. ISBN 978-80-7367-906-4.
- [19] KRYKORKOVÁ, Hana a Růžena VÁŇOVÁ. *Učitel v současné škole*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 315 s. ISBN 978-80-7308-301-4.
- [20] KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012, 164 s. ISBN 978-80-262-0052-9.
- [21] LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s. ISBN 978-80-87182-19-2.
- [22] MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. 1. vyd. Brno: Paido, 2008, 127 s. ISBN 978-80-7315-175-1.
- [23] MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 343 s. ISBN 978-80-7357-679-0.
- [24] OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010, 44 s. ISBN 978-80-87240-33-5.
- [25] ONDRÁČEK, Petr. *Vyrušování, neposlušnost a odmítání spolupráce: podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce nápadně rušivě*. 2. dopl. a rozš. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001, 116 s. ISBN 80-7194-378-9.
- [26] PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004, 223 s. ISBN 80-7254-474-8.
- [27] PODLAHOVÁ, Libuše a Alena JŮVOVÁ. *Učitel sekundární školy I*. Brno: Paido, 2012, 119 s. ISBN 978-80-7315-234-5.
- [28] PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 495 s. ISBN 80-7178-170-3.

- [29] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [30] SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 195 s. ISBN 978-80-7367-324-6.
- [31] SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úvod do studia pedagogiky volného času) : [Určeno pro stud. fak. pedagog. MU v Brně]*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 183 s. ISBN 80-210-1007-x.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, 170 s. ISBN 80-7184-488-8
- [33] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
- [35] VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Působení pedagoga v rámci umístění školy.....	46
Tabulka 2. Působení pedagoga dle stupně výuky	47
Tabulka 3. Délka působení pedagoga na základní škole	48
Tabulka 4. Analýza otázky č. 4.....	50
Tabulka 5. Analýza otázky č. 5.....	51
Tabulka 6. Analýza otázky č. 6.....	52
Tabulka 7. Analýza otázky č. 7.....	53
Tabulka 8. Analýza otázky č. 8.....	54
Tabulka 9. Analýza otázky č. 9.....	55
Tabulka 10. Analýza otázky č. 10.....	56
Tabulka 11. Analýza otázky č. 11.....	57
Tabulka 12. Analýza otázky č. 12.....	58
Tabulka 13. Analýza otázky č. 13.....	59
Tabulka 14. Analýza otázky č. 14.....	60
Tabulka 15. Analýza otázky č. 15.....	61
Tabulka 16. Analýza otázky č. 16.....	62
Tabulka 17. Analýza otázky č. 17.....	63
Tabulka 18. Analýza otázky č. 18.....	64
Tabulka 19. Analýza otázky č. 19.....	65

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Působení pedagoga v rámci umístění školy (počet odpovědí)	46
Graf 2. Působení pedagoga dle stupně výuky (počet odpovědí).....	47
Graf 3. Délka působení pedagoga na základní škole (počet odpovědí).....	48
Graf 4. Analýza otázky č. 4 (počet odpovědí)	50
Graf 5. Analýza otázky č. 5 (počet odpovědí)	51
Graf 6. Analýza otázky č. 6 (počet odpovědí)	52
Graf 7. Analýza otázky č. 7 (počet odpovědí)	53
Graf 8. Analýza otázky č. 8 (počet odpovědí)	54
Graf 9. Analýza otázky č. 9 (počet odpovědí)	55
Graf 10. Analýza otázky č. 10 (počet odpovědí)	56
Graf 11. Analýza otázky č. 11 (počet odpovědí)	57
Graf 12. Analýza otázky č. 12 (počet odpovědí)	58
Graf 13. Analýza otázky č. 13 (počet odpovědí)	59
Graf 14. Analýza otázky č. 14 (počet odpovědí)	60
Graf 15. Analýza otázky č. 15 (počet odpovědí)	61
Graf 16. Analýza otázky č. 16 (počet odpovědí)	62
Graf 17. Analýza otázky č. 17 (počet odpovědí)	63
Graf 18. Analýza otázky č. 18 (počet odpovědí)	64
Graf 19. Analýza otázky č. 19 (počet odpovědí)	65

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník

Vážená paní, Vážený pane,

chci Vás tímto požádat o vyplnění tohoto dotazníku, jehož cílem je zjistit odpovědi na otázky, kde vznikají zárodky školní nekázně, a které faktory jsou při vzniku dominantní. Výsledky dotazníkového šetření budou využity výhradně ke zpracování méj bakalářské práce na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a Institutu mezioborových studií Brno.

Dotazník je anonymní a získané údaje nemohou být nijak dále zneužity.

Děkuji za spolupráci a za Váš čas strávený nad tímto dotazníkem.

Šárka Zouňková

1. Umístění školy

Zvolte jednu možnost.

- vesnice
- malé město
- velké město

2. Na kterém stupni základní školy působíte?

Zvolte jednu možnost

- 1. stupeň
- 2. stupeň
- na 1. i na 2. stupni

3. Kolik roků vyučujete na základní škole?

Zvolte jednu možnost

- 1 až 5 roků
- 5 až 10 roků
- 10 až 15 roků
- 15 a více roků

4. Myslíte si, že na vaší základní škole je podnětné prostředí pro výuku a přispívá dobrému klimatu třídy?

Zvolte jednu možnost

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- není

5. Jsou na vaší škole uskutečňovány programy pro upevnění školní kázně?

Zvolte jednu možnost

- ano
- ne

6. Docházejí rodiče žáků, kteří mají kázeňské problémy, na pravidelné rodičovské schůzky?

Zvolte jednu možnost

- ano
- ne

7. Shledáváte více kázeňských problémů u žáků?

Zvolte jednu možnost

- na 1. stupni
- na 2. stupni

8. Problémy s udržení kázně v rámci vyučování mají častěji?

Zvolte jednu možnost

- chlapci
- dívky

9. Násilí na spolužácích se dopouštějí v současné době více?

Zvolte jednu možnost

- chlapci
- dívky

10. Neomluvená absence se častěji vyskytuje u?

Zvolte jednu možnost

- chlapců
- dívek

11. Při plnění školních povinností jsou důslednější?

Zvolte jednu možnost

- chlapci
- dívky

12. V rámci přestávek mezi výukou jsou ukázněnější?

Zvolte jednu možnost

- chlapci
- dívky

13. Setkáváte se s porušováním kázně při volnočasových aktivitách v rámci školy?

Zvolte jednu možnost

- ano
- ne

14. Jaké kázeňské přestupky jsou u žáků nejčastější?

Zvolte jednu možnost

- pozdní příchody do vyučování
- vyrušování
- používání mobilních telefonů v rámci vyučování
- nepřipravenost na výuku (pomůcky)
- používání vulgárních výrazů
- neuposlechnutí požadavků učitele

15. Co je podle Vás účinnější pro udržení kázně při vyučování?

Zvolte jednu možnost

- napomenutí žáka
- okamžité řešení situace při kázeňském problému (např. zápis do žákovské knížky)
- vypracování mimořádného úkolu
- komunikace problému s rodiči

16. Co považujete za hlavní příčinu školní nekázně?

Zvolte jednu možnost

- výchova v rodině
- vliv vrstevníků / spolužáků
- výchovný styl a schopnosti učitele
- omezená možnost trestání nekázně
- poruchy chování

17. Jak často kontaktujete rodiče žáků s kázeňskými problémy?

Zvolte jednu možnost

- měsíčně
- čtvrtletně
- pololetně
- ročně
- okamžitě při kázeňském problému

18. Využíváte na vaší škole služeb školního psychologa?

Zvolte jednu možnost

- ano
- ne

19. Využíváte na vaší škole služeb výchovného poradce?

Zvolte jednu možnost

- ano
- ne

20. Co by bylo z Vašeho pohledu vhodné učinit/změnit pro zlepšení sociálního klimatu třídy a školní kázně? (prosím o doplnění)